Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Zemljište kao faktor razvoja poljoprivrede i zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini: Zemljište

Čustović, Hamid; Ljuša, Melisa; Beus, Vladimir

2026

https://bastina.anubih.ba/handle/123456789/866

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

https://bastina.anubih.ba/

DOI: 10.5644/PI2026.223.15

IZAZOVI SEKTORA POLJOPRIVREDE I RURALNOG RAZVOJA BOSNE I HERCEGOVINE U PROCESIMA EU INTEGRACIJA

Sabahudin Bajramović[1], Emil Erjavec[2]
[1]Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu
(s.bajramovic@ppf.unsa.ba)
[2]Biotehniška fakulteta Univerza v Ljubljani (e.erjavec@uni.lj.si)

APSTRAKT

Poljoprivredni sektor Bosne i Hercegovine (BiH) nalazi se pred brojnim izazovima uzrokovanim sve izraženijim geopolitičkim tenzijama, unutrašnjim političkim problemima, negativnim posljedicama klimatskih promjena kao i strukturnim, ekonomskim i agrarno-političkim nedostacima. Poljoprivreda i njeni lanci vrijednosti, osim rijetkih primjera, nedovoljno su konkurentni, a BiH je izraziti neto uvoznik poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, sa -3,9 milijardi KM trgovačkog deficita (2024). Ruralna područja značajno zaostaju u razvoju i suočena su sa sve prisutnijom depopulacijom i problemom nedostatka radnih mjesta i radne snage. Jedan od glavnih političkih ciljeva BiH, barem deklarativno, jeste pristupanje Europskoj uniji (EU). To implicira da je Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) glavno polazište za postavljanje buduće poljoprivredne politike BiH, odnosno Federacije BiH (FBiH), Republike Srpske (RS) i Brčko distrikta BiH (BDBiH). Ovaj rad analizira strukturu trenutno provedenih poljoprivrednih politika u entitetima BiH i BDBiH i agregatno na nivou BiH te dostignuti stepen usklađenosti sa ZPP-om. Neizvjesnost uslovljena početkom pregovora i datumom pristupanja EU i promjenjiva priroda ZPP-a (ZPP kao pokretna meta), mogu implicirati da je izbor poljoprivredne politike u BiH entitetima rezultat, s jedne strane zahtjeva procesa pristupanja EU, a s druge strane domaćih političkih pritisaka. Za potrebe ovog rada korišten je konceptualni okvir za definisanje ključnih načela usklađivanja poljoprivrednih politika i klasifikacijski sistem mjera poljoprivredne politike (APMC), čime je omogućeno detaljno razumijevanje postojeće poljoprivredne podrške u BiH. Iako BiH i njeni entiteti su jasnog opredijeljenja približavanju ZPP-u u budućnosti, stvarna implementacija poljoprivrednih politika značajno odstupa od deklariranog pristupa i više odražava domaće političko-ekonomske interese. Očekivani pritisci pregovora o pristupanju EU i pretpristupna pomoć EU, koja je trenutno znatno niža u odnosu na druge zemlje Zapadnog Balkana (nedostatak pristupa IPARD fondovima), trebali bi biti ključni elementi procesa pristupanja EU koji će potaknuti BiH da prilagodi svoje poljoprivredne politike ZPP-u.

Ključne riječi: poljoprivreda, ruralni razvoj, Bosna i Hercegovina, EU, Zajednička poljoprivredna politika, integracioni procesi

UVOD

Poljoprivredni sektor BiH suočava se sa sve izraženijim globalnim i domaćim izazovima, koji su dodatno intenzivirani geopolitičkim tenzijama (rat u Ukrajini), pojavama zaraznih bolesti (afrička svinjska kug) te sve češćim negativnim posljedicama klimatskih promjena. Kao rezultat spomenutih izazova došlo je do značajnih poremećaja na tržištu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i pogoršanja trgovinskog bilansa BiH, koji je u 2024. godini dostigao vrijednost od –3,9 milijardi KM.

Produktivnost i prosječni prinosi u biljnoj i stočarskoj proizvodnje i dalje su nedovoljni za postizanje značajnije konkurentnosti poljoprivrede BiH na međunarodnom tržištu. Prema podacima Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (MVTEO) (2024), BiH nema jasno izraženu konkurentsku prednost osim u tri podsektora - mljekarstvu, voćarstvu i povrtlarstvu. Najveći dio poljoprivredne proizvodnje odnosi se na primarne proizvode niske vrijednosti, poput kukuruza i krompira. Strukturu proizvodnje karakteriše dominacija malih poljoprivrednih gazdinstava prosječne veličine 1,97 ha sa fragmentiranim zemljištem (prosječno četiri parcele) koja su pretežno usmjerena na proizvodnju za vlastite potrebe ili ograničene tržišne viškove.

Takva proizvodna struktura rezultira niskom produktivnošću, ograničenim prihodima, malim tržišnim količinama, neujednačenim kvalitetom i nedovoljnom konzistentnošću ponude. Jedan od izraženijih problema poljoprivrednog sektora je nedostatak funkcionalnog razvoja i prenosa znanja i inovacija AKIS-a (sistema znanja i inovacija u poljoprivredi), odnosno među proizvođačima i prerađivačima postoji nedostatak znanja i razumijevanje standarda kvaliteta, te ograničen pristup i korištenje inovativnih i/ili modernih tehnologija u poljoprivrednim i prerađivačkim praksama. Dodatno opterećenje predstavlja alarmantni demografski trend depopulacije ruralnih područja i smanjena zastupljenost mlađih poljoprivrednika, na što ukazuju podaci Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (FMPVŠ) (2023). Navedeni faktori ograničavaju iskorištenost proizvodnih kapaciteta poljoprivredno-prehrambenog sektora i dodatno pogoršavaju stanje tokom kriznih perioda, što se manifestira smanjenjem stočnog fonda, nedovoljnim korištenjem obradivog zemljišta i nižim ukupnim prinosima.

Jedan od glavnih političkih ciljeva BiH, barem deklarativno, je pristupanje EU. Kada se govori o poljoprivrednom sektoru to implicira da glavno polazište za postavljanje buduće poljoprivredne politike BiH, odnosno entiteta FBiH, RS i BDBiH je Zajednička poljoprivredna politika. Kao potvrda ovakvoj tvrdnji su postavljeni ciljevi u aktuelnim strategijama poljoprivrede i ruralnog razvoja na državnom i entitetskom nivou, odnosno nivou BDBiH.

Poljoprivredne politike u BiH provode se na osnovu usvojenih strateških dokumenata i prema definisanim strateškim ciljevima. FBIH ima četiri strateška cilja za period 2021-2027: (i) podrška pametnom, otpornom i diverzificiranom poljoprivrednom sektoru uz povećanu sigurnost hrane; (ii) jačanje primjene okolišnih praksi koje se prilagođavaju i ublažavaju utjecaj klimatskih promjena; (iii) jačanje socio-ekonomske strukture – održivi razvoj ruralnih područja; i (iv) modernizacija poljoprivrednog sektora podsticanjem i razmjenom znanja, inovacija i digitalizacije u poljoprivredi i ruralnim područjima (FMPVŠ, 2023). U RS postavljeno je pet glavnih ciljeva razvoja poljoprivrede i ruralnih područja: (i) povećanje obima i produktivnosti poljoprivredne proizvodnje; (ii) povećanje konkurentnosti i razvoj lanaca vrijednosti u poljoprivredno-prehrambenom sektoru; (iii) zaštita okoliša i održivo korištenje prirodnih resursa; (iv) revitalizacija ruralnih područja; i (v) poboljšanje institucionalnog i zakonodavnog okruženja za razvoj poljoprivrede (Ministartsvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS (MPŠVRS), 2021).

Ciljevi razvoja poljoprivrede i ruralnih područja na nivou države (BIH) predstavljaju kompilaciju ciljeva postavljenih u dva entiteta (MVTEO, 2023). Zajednička karakteristika poljoprivrednih politika oba BiH entiteta je postepeno usklađivanje sa smjerom i ciljevima ZPP EU. Uprkos zagovaranju tih namjera, vrste mjera te obim i struktura budžetskih transfera u dosadašnjim godinama implementacije entitesktih strategija zaključno sa 2024. godinom ukazuju na spor napredak i skroman nivo usklađivanja sa ZPP EU. Ovo se prvenstveno odnosi na prelazak sa proizvodno-vezanih na proizvodno-nevezana direktna plaćanja i ozbiljnije uključivanje agroekoloških uslova i pratećih mjera.

Kada se govori o sektorskoj legislativi, administracije nadležnih ministarstava oba BiH entiteta intenzivno razmišljaju o izmjenama postojećih zakona o poljoprivredi i finansijskim podsticajima, jer značajno sprečavaju brži i lakši proces približavanja ZPP. Ovo je posebno važno budući da AKIS, sistem računovodstva za poljoprivredna gazdinstva (FADN/FSDN), te podrška lokalnom ruralnom razvoju putem LEADER pristupa i aktivnošću lokalnih akcionih grupa (LAG-ova) još uvjek nisu predviđeni Zakonom o poljoprivredi i Zakonom o podsticajima na nivou BiH i njenih entiteta. Dosadašnje aktivnosti u vezi navedenih zakonskih dokumenata su na nivou draft verzija zakonskih rješenja i formiranih radnih grupa.

Na kraju treba reći da je BiH krajem 2022. godine dobila status kandidata za ulazak u EU, a od marta 2024. godine i status pregovora za punopravno članstvo u EU, što će svakako rezultirati većim zahtjevima u približavanju ZPP EU i usvajanju pravne stečevine EU, ali s druge strane, ponuditi brojne pogodnosti, posebno one vezane za predpristupne fondove pomoći. Nažalost, nedostatak političke volje u BiH učinio je da aktuelna vlast nije napravila ni najmanji pomak kako bi se stvorene pogodnosti počele iskorištavati.

U ovome radu daje se aktuelno stanje poljoprivrednog sektora i dostignuti nivo poljoprivredne politike u BiH sa posebnim osvrtom na usklađenost sa zahtjevima EU u oblasti ZPP.

Za to će poslužiti teorijski okvir kojeg su razvili Erjavec et al. (2021) što zapravo čini osnovu za praćenje poljoprivrede i poljoprivredne politike u zemljama Zapadnog Balkana provedene u okviru SWG - Stalne radne grupe za ruralni razvoj (Volk et al. 2014, 2017, 2019, Martinovska Stojcheska et al. 2021,2024, Kotevska et al. 2024). Rad nakon opisa metodologije daje najprije ključne pokazatelje trenutnog stanja i razvoja poljoprivrednog sektora u BiH, a zatim nastavlja sa predstavljanjem okvira poljoprivredne politike i analizom budžetskih transfera za poljoprivredu i ruralni razvoj u BiH. U radu se izdvaja ekološki aspekt poljoprivredne politike i posebno, usklađenost BiH sa zahtjevima EU u oblasti poljoprivrede. Rad završava sa zaključcima i preporukama za ubrzanje procesa EU integracija za BiH.

METOD RADA

U ovome radu korištene su baze podataka zemalja/teritorija Zapadnog Balkana APMC (Agricultural Policy Measure Clasification - Alat i baza podataka za klasifikaciju mjera poljoprivredne politike) (2025) razvijene namjenski za analizu razvoja poljoprivredne politike u zemljama Zapadnog Balkana u procesu pripreme za njihovo pristupanje EU (Volk, Erjavec i Mortensen, 2014). APMC koristi koncept mjera politike EU s dva stuba, kao početnu tačku (na višem nivou agregacije), u kombinaciji sa klasifikacijom OECD PSE (koja definiše niže nivoe agregacije). Klasifikacija mjera poljoprivredne politike EU s dva stuba predstavljena je po području politike i izvoru finansiranja (I Stub -Tržišne intervencije i direktna plaćanja i II Stub - ruralni razvoj).

APMC sistem je klasifikacija poljoprivredne budžetske podrške razvijena kako bi se omogućilo poređenje obima i strukture budžetskih transfera u zemljama Zapadnog Balkana i EU. Koristi zajednički (uniformni) predložak za klasifikaciju i sistematizaciju koji se prvenstveno zasniva na mjerama koje se koriste u EU u kombinaciji sa pristupom OECD-a. Klasifikacija APMC-a izgrađena je na hijerarhijskom principu koji omogućava analizu na različitim nivoima agregacije. APMC shema klasificira budžetsku podršku poljoprivredi u tri glavna stuba: I stub - tržišne mjere i mjere direktne podrške proizvođačima; II stub - strukturne mjere i mjere ruralnog razvoja i III stub - ostale, opšte mjere vezane za poljoprivredu. I stub, tržišne mjere i mjere direktne podrške proizvođačima, sastoji se od mjera usmjerenih na povećanje dohotka poljoprivrednika. II stub, strukturne mjere i mjere ruralnog razvoja, obuhvata podršku održivom razvoju poljoprivrede i ruralnih područja kroz povećanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje, podršku preradi i marketingu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, osiguravanju ekoloških i društvenih koristi, te povećanje ekonomske održivosti i kvaliteta života u ruralnim područjima. III stub, ostale mjere vezane za poljoprivredu, uključuje javno finansiranje aktivnosti i usluga povezanih s transferom znanja, sigurnošću hrane i kontrolom kvaliteta, kao i druge institucionalne infrastrukture korisne za sektor, ali nezavisne od aktivnosti pojedinačnih poljoprivrednih proizvođača. Hijerarhijski sistem APMC sheme omogućava analizu politika na različitim nivoima agregacije. Agregirani nivo APMC prezentacije pruža informacije o evoluciji ukupne budžetske podrške poljoprivredi tokom vremena po stubovima i unutar stubova s različitim nivoima deagregacije.

APMC podaci dolaze iz različitih izvora, a kada se govori o BiH to su državna agencija i entitetski uredi/zavodi za oblast statitistike, državna i entiteska upravna tijela (MVTEO i njen Sektor za poljoprivredu, hranu i ruralni razvoj, FMPVŠ i kantonalna ministarstva poljoprivrede, MPŠVRS i njena Agencija za plaćanje, Odjel za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo pri Vladi BDBiH) te državni i entiteski dokumenti o poljoprivrednoj politici (strateški dokumenti vezani za programiranje razvoja i dokumenti vezani za zakonodavstvo). APMC podaci korišteni u ovom radu obuhvataju period od 2015. do 2024. godine.

Za ilustraciju napretka pojedinačnih zemalja Zapadnog Balkana na putu razvoja prema EU i dostignutog nivoa harmonizacije sa ZPP korištena je skala od pet boja (od svijetlozelene do tamnozelene). Ovaj pristup se primjenjuje na grupe indikatora koji se odnose na različite aspekte analize, kao što su nivo usklađenosti sistema upravljanja, administracije i kontrole i približavanje EU (kao što je prikazano u izvještajima EU o napretku za svaku zemlju Zapadnog Balkana).

Svaka boja označava različitu fazu/nivo razvoja - najsvjetlija zelena se koristi za označavanje najnižeg nivoa harmonizacije dok, što je tamnija zelena, to je veći napredak i pozitivniji razvoj u odnosu na harmonizaciju s pravnom stečevinom EU. Između toga postoje i drugi nivoi napretka.

REZULTATI RADA

Stanje poljoprivrednog sektora

Skroman ekonomski rast, povećanje ukupne zaposlenosti i usporavanje inflacije predstavljaju ključne makroekonomske pokazatelje koji su obilježili ekonomska kretanja u BiH tokom 2023. i 2024. godine. Bruto domaći proizvod (BDP) BiH bilježi kontinuirani rast posljednjih deset godina, povećavši se sa 28,5 milijardi KM u 2015. godini na 53,5 milijardi KM u 2024. godini. Slični trendovi zabilježeni su i kada se govori o bruto dodanoj vrijednosti (BDV). U 2024. godini ukupna vrijednost BDV iznosila je 44,7 milijardi KM, što je za 90% bilo više u odnosu na 2015. godinu, kada je iznosila 23,5 milijardi KM. BDP po stanovniku također pokazuje kontinuiran rast i u 2024. godini je dostigao nivo od 15.679 KM, što BiH svrstava u grupu zemalja sa višim srednjim dohotkom (Svjetska banka, 2026). Ipak, uprkos opisanim pozitivnim ekonomskim trendovima, razvojni jaz BiH u odnosu na EU i dalje je izražen. Prema podacima Eurostata (2025), BDP po stanovniku u Bosni i Hercegovini, izražen prema paritetu kupovne moći, u 2024. godini iznosio je svega 35% prosjeka EU, dok je stvarna individualna potrošnja po stanovniku, kao indikator materijalnog blagostanja domaćinstava, dostigla 42% prosjeka EU. U 2023. godini stanovništvo BiH izdvajalo je 23,9% BDP-a za hranu i bezalkoholna pića, dok je u EU taj udio bio značajno niži i iznosio je 6,8% (Centralna banka BiH, 2025).

Tabela 1. Odabrani opći i poljoprivredni statistički podaci za Bosnu i Hercegovinu, period 2015.-2024.

Pokazatelj / Indicator									
2015	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
BDP (mil. KM) / GDP/(mil. BAM)									
28.539	29.899	31.530	33.445	35.229	34.254	37.324	45.505	48.948	53.528
BDV (mil. KM) / GVA (mil. BAM)									
23.525	24.653	25.998	28.542	30.040	28.819	31.402	38.202	41.112	44.708
BDP po stanovniku (KM) / GDP per capita (BAM)									
8.112	8.516	8.998	9.567	10.100	9.857	10.809	13.228	14.283	15.679
BDV iz poljoprivrede (mil. KM) / GVA of agriculture (mil. BAM)									
1.779	1.907	1. 836	1.968	1.972	2.084	2.125	2.199	2.127	2.427
Zaposlenost ukupna (000) / Employment total (000)									
822	801	816	822	830	1.173	1.151	1.162	1.196	1.235
Zaposlenost u poljoprivredi (000) / Employment in agriculture (000)									
147	144	154	129	149,3	107	108	85	91	95

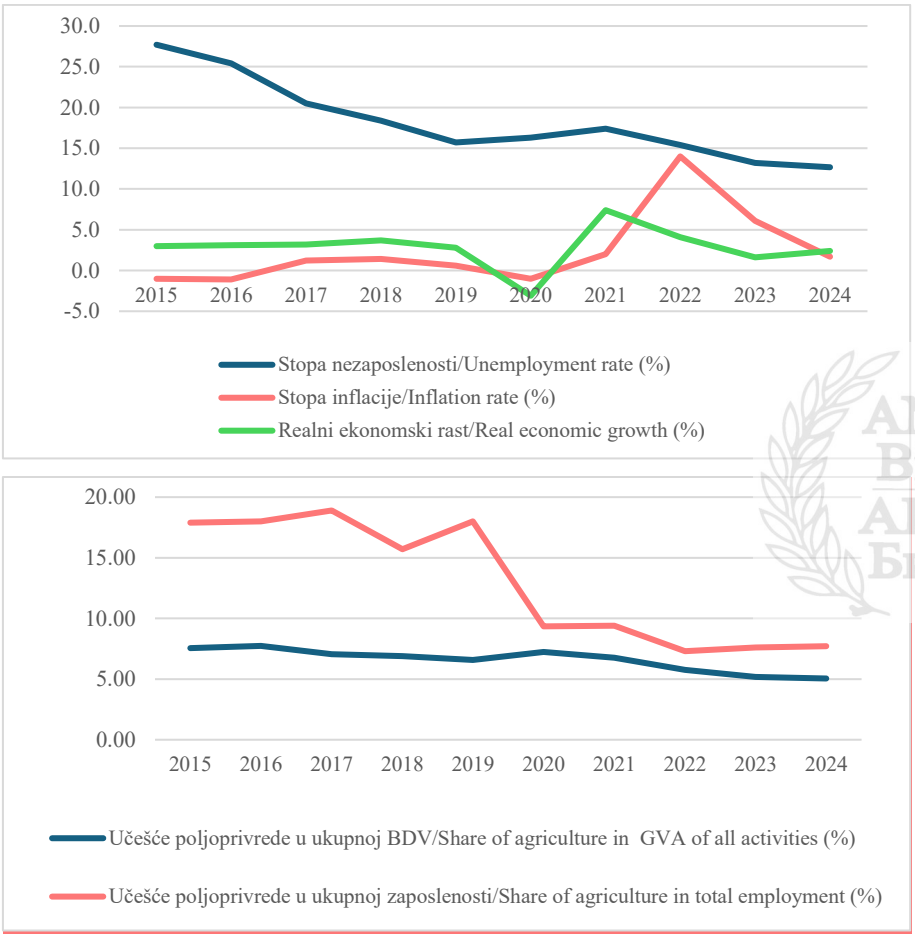
Izvor: SWG Baza podataka za Bosnu i Hercegovinu/Source: SWG database for Bosnia and Herzegovina

Nakon izraženih inflatornih šokova, od druge polovine 2023. godine započelo je značajno usporavanje rasta domaćih potrošačkih cijena, koje je nastavljeno i tokom 2024. godine, kada je stopa inflacije iznosila 1,7% (Centralna banka BiH, 2025). Važno je naglasiti da su zemlje u razvoju, poput BiH, posebno osjetljive na inflatorna kretanja, naročito na povećanje cijena osnovnih životnih potrepština, uključujući hranu, energente i komunalne usluge. Rast potrošačkih cijena ima najizraženiji utjecaj na domaćinstva s nižim nivoom dohotka, s obzirom na to da takva domaćinstva najveći dio svojih prihoda izdvajaju za prehrambene proizvode i druge osnovne potrebe. Zbog nižeg raspoloživog dohotka upravo je ponder za kategoriju Hrana i bezalkoholna pića daleko najznačajniji s aspekta mjerenja inflacije u slučaju BiH koji je u 2024. godini iznosio 36,9%, što je značajno više u odnosu na EU gdje je iznosio 16,9%. U istoj 2024. godini u BiH najznačajniji rast cijena, u odnosu na prosjek 2021. godine, zabilježen je za kategoriju hrane i bezalkoholnih pića od 37,2%, a u odnosu na 2015. čak 45,9%.

Ukupna zaposlenost u BiH ima trend kontinuiranog rasta i u 2024. godini oficijelno je bilo 1,26 miliona zaposlenih osoba. Osnovne strukturne karakteristike tržišta rada u BiH u 2024. godini su relativno nepromijenjene u odnosu na ranije godine: niska aktivnost radno sposobnog stanovništva, visoka dugoročna nezaposlenost, te nezaposlenost mladih.

Prema posljednje dostupnim podacima, učešće mladih osoba koje nisu zaposlene, niti uključene u obrazovanje i obuku (tzv. NEET stopa[75]) u BiH iznosio je 15,7%, dok je u EU to učešće bilo 10,9% (Centralna banka BiH, 2025).

BDV u 2024. godini iznosila je 2,4 milijarde KM, što predstavlja povećanje od 36% u odnosu na period od prije deset godina, kada je iznosila 1,8 milijardi KM. S obzirom da druge ekonomske aktivnosti bilježe značajniji rast, sektor poljoprivrede sve manje doprinosi ukupnoj ekonomiji BiH. U 2015. godini poljoprivreda je učestvovala sa 7,6%, a u 2024. godini sa samo 5,4% u BDV svih ekonomskih aktivnosti.

Grafikon 1: Realni ekonomski rast, stopa inflacije i stopa nezaposlenosti (lijevo), učešće poljoprivrede u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti i ukupnoj zaposlenosti (desno) u Bosni i Hercegovini, period 2015.-2024., u %

Izvor: SWG Baza podataka za Bosnu i Hercegovinu/Source: SWG database for Bosnia and Herzegovina

[75] NEET stopa je učešće osoba starosti od 15 do 24 godine koje nisu zaposlene, nisu na školovanju, niti su na obuci u ukupnoj populaciji tog uzrasta.

Poljoprivredni sektor u BiH bilježi kontinuiran trend smanjenja broja zaposlenih sve do 2023. godine kada dostiže nivo od samo 91 hiljadu odnosno 7,6% ukupne zaposlenosti. U 2024. godini relativni značaj sektora poljoprivrede u ukupnoj zaposlenosti ostao je gotovo nepromijenjen, sa oko 95 hiljada zaposlenih i učešćem od 7,7% u ukupnoj zaposlenosti. Ovo učešće je znatno niže u odnosu na 10 godina ranije (2014.), kada je ukupan broj zaposlenih u sektoru bio 147 hiljada, što je činilo gotovo petinu (17,9%) ukupnog broja zaposlenih. Ovaj trend smanjenja radne snage ne pripisuje se modernizaciji poljoprivrednog sektora i povećanju njegove konkurentnosti, već je odraz negativnih demografskih trendova i odliva ruralnog stanovništva, kao i sve izraženijeg nedostatka interesa za obavljanje ove privredne djelatnosti.

BiH još uvijek čeka Popis poljoprivrede, a za sada je poznat samo ukupan broj (363.394) poljoprivrednih gazdinstava utvrđen Popisom stanovništva 2013. godine. U oktobru 2022. godine urađen je probni popis poljoprivrede s ciljem testiranja organizacije, jedinstvene metodologije, tehničkih rješenja elektronskog upitnika, kao i vremena potrebnog za informisanje i popisivanje gazdinstava. Iako je bilo planirano da se Popis provede 2023. godine, do njega još nije došlo uključujući i kalendarsku 2025. godinu.

Poljoprivredno zemljište i poljoprivredna proizvodnja

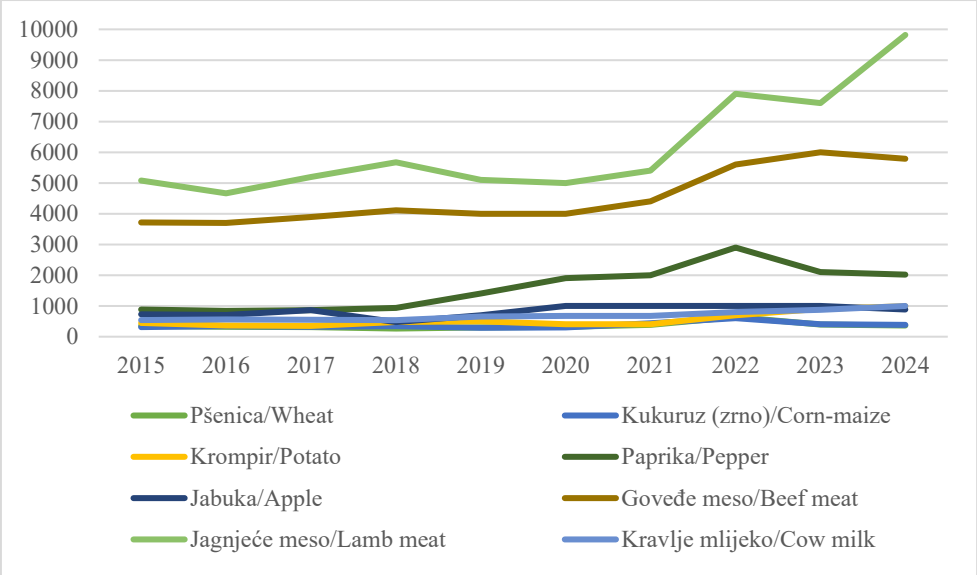
Podaci BiH državne Agencije za statistiku o zemljištu na nivou korištenih, zasijanih i požnjevenih površina od 2022. godine obezbjeđuju se korištenjem nove statističke metodologije zasnovane na Zakonu o statistici na entitetskom i državnom nivou BiH, kao i zakonodavstvu EU. Ovo se odnosi na primjenu novog pristupa i Ankete o strukturi farme[76], koja je provedena na ciljanom, stratificiranom i reprezentativnom uzorku porodičnih farmi na teritoriji BiH, uključujući sva poljoprivredna preduzeća i poduzetnike, formiranom na na bazi Popisa stanovništva iz 2013. godine. Primjenom nove metodologije došlo je do značajnih razlika u zemljišnim površinama u odnosu na raniji period. U 2022. godini, ukupna korištena poljoprivredna površina u BiH iznosila je svega 534,8 hiljada hektara, što je više od tri puta manje od podataka iz 2021. godine, kada je prema službenoj statistici BiH ova površina iznosila 1,87 miliona hektara. U 2023. i 2024. godini došlo je do određenih korekcija podataka o zemljištu.

[76] BiH je 2022. godine započela s novim pristupom i metodologijom u prikupljanju statističkih podataka iz oblasti poljoprivrede usklađenim s Eurostat-om, što je još jedan korak približavanju EU. Ovim pristupom, poljoprivredna statistika u BiH postaje formalno uporediva s podacima iz zemalja EU. Određeni podaci, poput podataka o uzgoju voća, konačno se izražavaju u standardnim jedinicama mjere (hektarima površine umjesto broja stabala). Jedini "problem" koji se javlja s prelaskom na novu statističku metodologiju je nemogućnost kreiranja uporedivih vremenskih serija koje uključuju period prije 2022. godine. Ista metodologija se koristi i za praćenje stočarske proizvodnje, tj. prikupljanje podataka na osnovu Ankete o strukturi farmi.

Prema podacima za 2024. godinu u BiH ukupno korištena poljoprivredna površina je iznosila 1,15 miliona hektara, od čega su 411 hiljada ha bile oranice, 71,6 hiljada ha voćnjaci, 3,2 hiljade ha vinogradi i 650 hiljada ha permanentni travnjaci (prirodne livade i pašnjaci). U 2024. godini od 411 hiljada ha zasijanih oranica najveći dio odnosio na proizvodnju žitarica (198,3 hiljada ha), krompira (19,7 hiljada ha), povrća (13,9 hiljada ha) i krmnog bilja (55,8 hiljada ha). Statistički podaci o prosječnoj proizvodnji većine zasijanih ratarsko-povrtlarskih kultura u 2024. godini pokazuju nedovoljnu konkurentnost, posebno u poređenju sa standardima EU. Tako su npr. prosječni prinosi pšenice od 4,3 tona/ha odnosno krompira od 14,5 tona/ha u BiH u 2024. godini znatno niži od onih koji se postižu u EU gdje su u istoj godini kod pšenice se kretali između 5,5 i 6,0 tona, a kod krompira između 30 i 35 tona (SWG, 2024).

Stočarska proizvodnja u BiH pokazuje trend smanjenja ukupnog broja životinja u gotovo svim vrstama i kategorijama stoke, a ovakav trend zadržan je i u 2024. godini. To se prvenstveno odnosi na broj goveda i muznih krava, svinja, konja, kao i peradi. Ukupan broj muznih krava sa 247 hiljade u 2015. smanjen na 174 hiljada u 2024. godini, ukupan broj svinja smanjen je sa 564 hiljade u 2015. na 447 hiljade u 2024. godini dok je broj peradi sa 22,25 miliona u 2015. godini smanjen na 17,55 miliona u 2024. godini. Ukupan broj ovaca u periodu 2015.-2024. je dosta ujednačen i kreće se sa manjim oscilacijama oko jednog miliona grla. Proizvodnja meda i držanje pčela su jedino imali pozitivan rastući trend. Najvažniji razlog smanjenja broja spomenutih vrsta i kategorija stoke je visoka cijena stočne hrane, posebno u godinama pandemije. Pozitivna strana proizvodnje kravljeg mlijeka je nastavak trenda povećanja prosječne muznosti krave, koja u 2024. godini dostigla nivo od 3.445 kg po kravi, međutim, u poređenju sa EU prosjekom od 8.120 kg po kravi (Eurostat, 2025) to je još uvjek nisko.

Kao posljedica inflatornih kretanja i brojnih poremećaja u međunarodnom okruženju, koji su se posebno reflektirali na BiH tokom pandemije i neposredno nakon nje, većina cijena poljoprivrednih proizvoda bila je značajno viša u odnosu na predpandemijski period. Tek tokom 2024. godine dolazi do djelimične stabilizacije, pa i smanjenja cijena pojedinih proizvoda.

Grafikon 2: Prosječne proizvođačke cijene na poljoprivrednom gazdinstvu važnijih poljoprivrednih proizvoda u Bosni i Hercegovini, period 2015.-2024., u KM/toni

Izvor: SWG Baza podataka za Bosnu i Hercegovinu/Source: SWG database for Bosnia and Herzegovina

U 2024. godini prosječne proizvođačke cijene (cijene na poljoprivrednom gazdinstvu) važnijih poljoprivrednih proizvoda iznosile su: pšenica 359,6 KM/t, kukuruz (zrno) 380,2 KM/t, krompir 989,4 KM/t, paprika 2.201,6 KM/t, jabuka 879,5 KM/t, goveđe meso 5.785 KM/t, jagnjeće meso 9.819 KM/t i kravlje mlijeko 999,5 KM/t.

BiH je izraziti neto uvoznik poljoprivredno-prehrambenih proizvoda bez ijedne od 24 carinske tarifne grupe u kojoj je ostvaren pozitivan omjer izvoza u odnosu na uvoz. BiH karakteriše kontinuirani rast vrijednosti trgovinskog deficita poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i najveću vrijednost od -3,92 milijarde KM dostiže u 2024. godini. U istoj 2024. godini pokrivenost uvoza izvozom je svega 23,3% što jasno ukazuje na visoku osjetljivost i ranjivost BiH na nagle promjene i poremećaje u trgovini hranom, što posebno dolazi do izražaja u kriznim periodima, poput pandemije COVID-19. Poljoprivredni sektor u BiH do sada nije uspio ostvariti svoju značajniju restrukturaciju i modernizaciju, prvenstveno u razvojnom dijelu, niti da ojača konkurentnost poljoprivredne proizvodnje i smanji izuzetno nepovoljan vanjskotrgovinski deficit u razmjeni poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda.

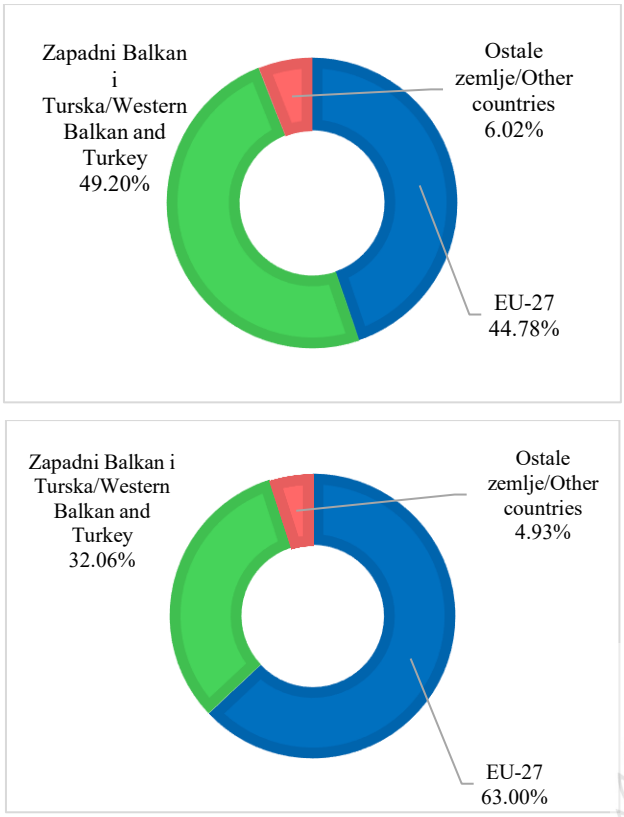
Tabela 2. Važniji pokazatelji trgovine poljoprivredno-prehrambenih proizvoda Bosne i Hercegovine, period 2015.-2024.

Pokazatelj / Indicator									
2015	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Izvoz PPP (mil. KM) / AFP Exports (mil. BAM)									
840	976	1.057	880	852	908	962	1.107	1.098	1.191
Učešće PPP u izvozu (%) / Share of AFP in exports (%)									
9,4	10,4	9,3	7,2	7,2	8,4	6,7	6,2	6,6	7,2
Uvoz PPP (mil. KM) / AFP Imports (mil. BAM)									
2.863	2.963	3.150	3.123	3.230	3.078	3.446	4.435	4.639	5.109
Učešće PPP u uvozu (%) / Share of AFP in imports (%)									
18,1	18,3	17,1	15,9	16,3	17,9	16,0	15,5	16,7	17,5
Trgovački bilans PPP (mil. KM) / Trade bilance of AFP (mil. BAM)									
-2.023	-1.987	-2.093	-2.243	-2.378	-2.170	-2.484	-3.328	-3.541	-3.918
Stopa pokrivenosti PPP (%) / AFP coverage rate (%)									
29,4	32,9	33,6	28,2	26,4	29,5	27,9	25,0	23,7	23,3

Izvor: Vanjsko-trgovinska komora BiH/Source:Camber of Commerce of BiH

PPP – Poljoprivredno-prehrambeni proizvodi (carinske tarife 01-24)/AFP – Agri.food products (customs tarrifs 01-24)

U 2024. godini ukupna vrijednost izvoza poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iznosila je 1,19 milijardi KM, što je predstavljalo 7,2% ukupnog izvoza BiH. Istovremeno, vrijednost uvoza ovih proizvoda iznosila je 5,11 milijardi KM, odnosno 17,5% ukupnog uvoza u BiH. Ukupni trgovinski deficit poljoprivrednim i prehrambenim proizvodima u 2024. godini iznosio je −3,92 milijarde KM, što predstavlja najveći zabilježeni deficit u posljednjih deset godina i značajno povećanje u odnosu na period do 2021. godine, kada se negativni saldo kretao u rasponu između 2,0 i 2,5 milijardi KM. Pokrivenost uvoza izvozom u 2024. godini iznosila je 23,3% i predstavlja nastavak negativnog trenda smanjenja. Visoke vrijednosti tgovačkog deficita poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda rezultat su između ostalog nedovoljno razvijenih kapaciteta za vlastitu proizvodnju poljoprivrednih proizvoda i hrane, niske produktivnosti i njene slabe konkurentnosti na instranom tržištu.

Grafikon 3. Struktura izvoza i uvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda Bosne i Hercegovine prema važnijim regionalnim destinacijama, 2024. godina

Izvor: Vanjsko-trgovinska komora BiH/Source:Camber of Commerce of BiH

U 2024. godini, u strukturi ukupnog BiH izvoza najvažnije grupe proizvoda su bile mlijeko i mliječni proizvodi (13,1%), proizvodi na bazi žitarica i brašna (12,8%) te masti i ulja životinjskog i biljnog porijekla (11,7%), dok su u strukturi ukupnog BiH uvoza najvažnije grupe proizvoda bili pića, alkoholi i sirće (11,8%), meso i jestivi klaonični proizvodi (11,6%) i razni prehrambeni proizvodi (9,6%).

Analizirajući strukturu izvoza i uvoza poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u 2024. godini prema regionalnoj pripadnosti, najvažniji partneri BiH su zemlje EU. Naime, 44,78% izvoza u vrijednosti od 533 miliona KM odnosi se na zemlje EU, a među njima najvažnije su Hrvatska, Slovenija i Njemačka. Zemlje Zapadnog Balkana i Turska imaju nešto veći značaj u BiH izvozu u odnosu na zemlje EU, učestvujući u ukupnom izvozu sa 49,2% ili 586 miliona KM, pri čemu su najvažniji izvozni partneri Srbija, Crna Gora i Sjeverna Makedonija. Ostale zemlje učestvuju u ukupnom izvozu sa 72 miliona KM ili 6,02%.

Kada se govori o uvozu poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda najvažniji BiH partner su zemlje EU učestvujući sa 63,0% ili 3,22 milijardi KM, a od pojedinačnih zemalja treba izdvojiti Hrvatsku, Sloveniju, Italiju i Njemačku. Zemlje Zapadnog Balkana i Turska učestvuju sa 32,06% u ukupnom uvozu, odnosno sa 1,64 mijiarde KM, a najvažniji partneri iz ove grupe zemalja su Srbija, Turska i Sjeverna Makedonija. Ostale zemlje učestvuju u ukupnom uvozu sa 252 miliona KM ili 4,93%.

Okvir poljoprivredne politike

Poljoprivredna politika u BiH je odvojena i vodi se na nivou njenih entiteta FBiH i RS i BDBiH. Na državnom nivou, nadležnost se uglavnom odnosi na pitanja trgovine poljoprivredno-prehrambenim proizvodima i koordinacijsku ulogu u različitim oblastima relevantnim za sektor. MVTEO, putem Sektora za poljoprivredu, hranu i ruralni razvoj, zaduženo je za izradu državnog strateškog okvira za poljoprivredu i ruralni razvoj.

Dokument je jednako važan kako da prati proces BiH približavanja EU tako i da ispunjava potrebne preduslove za korištenje EU fondova predpristupne pomoći. Ovo je posebno važno ako se uzme u obzir da je BiH s kraja 2022. godine postala zemlja kandidat za ulazak u EU, a početkom 2024. godine dobija i pregovarački status. Novonastale okolnosti suočavaju BIH s brojnim prilikama i izazovima koje integracijski procesi donose.

Strateški plan ruralnog razvoja BiH za period 2023.-2027. osigurava kontinuitet strateškog programiranja razvoja poljoprivrede i ruralnih područja na državnom nivou. Okvirni dokument je izrađen po istoj modularnoj metodologiji kao i za prethodni strateški ciklus i u osnovi pruža viziju ruralnog razvoja na državnom nivou BiH, uzimajući u obzir aktuelna tri strateška dokumenta FBiH, RS i BDBiH. Implementacijom Strateškog plana BiH kroz 12 strateških mjera predviđa se postizanje šest osnovnih ciljeva: (i) povećanje produktivnosti poljoprivredne proizvodnje i osiguranje stabilnosti dohotka poljoprivrednih proizvođača, (ii) poboljšanje tržišne orijentacije i položaja poljoprivrednih proizvođača u lancu vrijednosti poljoprivrednih proizvoda (iii) jačanje konkurentnosti poljoprivredno-prehrambenog sektora, šumarstva i ruralnih područja i unapređenje (podsticanje) transfera znanja, inovacija i digitalizacije u poljoprivredi i ruralnom razvoju, (iv) održivo upravljanje prirodnim resursima i jačanje otpornosti poljoprivredne proizvodnje na klimatske promjene, (v) obnova ruralne ekonomije i poboljšanje uslova života u ruralnim područjima i (vi) jačanje institucionalnih sistema i kapaciteta i usklađivanje politika i pravnog okvira u oblasti poljoprivrede, hrane i ruralnog razvoja sa ZPP i pravnim tekovinama EU (MVTEO, 2023).

Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Federacije BiH za period 2021.-2027. pripremljena je u većoj mjeri u skladu s konceptom ZPP i modernim pristupom ciklusu javnih politika. Strategija definiše četiri strateška cilja, devet prioriteta i 20 definisanih mjera. Četiri strateška cilja su: (i) podrška pametnom, otpornom i diverzificiranom poljoprivrednom sektoru uz zagarantovano povećanu sigurnost hrane, (ii) jačanje primjene okolišnih praksi u proizvodnji koje se prilagođavaju i ublažavaju utjecaj klimatskih promjena, (iii) jačanje socio-ekonomske strukture - održivi razvoj ruralnih područja i (iv) modernizacija poljoprivrednog sektora podsticanjem i razmjenom znanja, inovacija i digitalizacije u poljoprivredi i ruralnim područjima i promoviranjem njihove upotrebe (FMPVŠ, 2023). Strategija nastoji preuzeti nove smjernice iz tekuće politike ZPP, što znači uvođenje novih mjera i pristupa. Neke od tih mjera, poput podrške lokalnim akcionim grupama i LEADER pristupu ili uspostavljanje AKIS-a, zahtijevaju donošenje novih zakona o poljoprivredi i finansijskim podsticajima u poljoprivredi, budući da spomenuti koncepti nisu u važećim zakonima. Direktna plaćanja su pojednostavljena i pretvaraju se u pojedinačna plaćanja po hektaru i grlu, što ostavlja prostor kantonalnim ministarstvima da iz svojih budžeta dodatno podrže svoje specifične proizvodnje, te da svi proizvođači u Federaciji BiH imaju što ujednačenije uslove proizvodnje s obzirom na nivo podrške. Strateški dokument se značajno fokusira na razvoj i unapređenje znanja i transfera informacija, razvoj savjetodavne službe i AKIS-a općenito. Konačno, zbog očiglednog problema odlaska stanovništva iz ruralnih područja entiteta, fokus je stavljen i na mladim poljoprivrednicima koji tek preuzimaju upravljanje poljoprivrednim gazdinstvima i kreirane su posebne mjere za stabilizaciju prihoda i podršku ulaganjima u restrukturiranje svojih gazdinstava.

Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Republike Srpske za period 2021.-2027. postavila je pet osnovnih ciljeva: (i) povećanje obima i produktivnosti poljoprivredne proizvodnje, (ii) jačanje konkurentnosti i razvoj lanaca vrijednosti u poljoprivredno-prehrambenom sektoru, (iii) zaštitu okoliša i održivo korištenje prirodnih resursa, (iv) revitalizaciju ruralnih područja i (v) poboljšanje institucionalnog i zakonodavnog okruženja za razvoj poljoprivrede (MPŠVRS, 2021). Ciljevi su dalje razrađeni u 28 specifičnih prioriteta i tri međuprioriteta, a realizacija dokumenta je planira implementacijom 78 mjera. Ciljevi politike poljoprivrednog i ruralnog razvoja u RS nisu se značajno promijenili u odnosu na prethodni strateški ciklus. Pravac djelovanja ostaje na direktnim plaćanjima (uglavnom vezanim za određene poljoprivredne proizvode) u programu podrške podsticajima, s namjerom da se do 2027. godine postepeno zamijene plaćanjima po jedinici površine i grlu životinje. Planirano je postepeno smanjivanje direktnih plaćanja, dok bi se investiciona podrška (tzv. kapitalna ulaganja) postepeno povećavala u strukturi budžetskih transfera u poljoprivredi.

Brčko distrikt BiH po prvi put (decembar 2022) nakon svog nastanka ima zvanično usvojen strateški dokument koji tretira poljoprivredu i ruralni razvoj. Dokument je usvojen od strane Vlade Brčko distrikta i njena implementacija je započela sa 2023. godinom.

Strategija definira četiri strateška cilja: (i) poboljšanje održivosti i konkurentnosti poljoprivrede i prerade hrane, (ii) podrška kroz savjetodavne usluge i transfer tehnologije u poljoprivredu i preradu poljoprivrednih proizvoda, (iii) promoviranje kvalitete života kroz socijalnu inkluziju, smanjenje siromaštva i uravnotežen ekonomski razvoj kroz ulaganja u aktivnosti diverzifikacije prihoda, uključujući turizam i (iv) obnova, očuvanje i unapređenje ekosistema koji zavise od poljoprivrede i šumarstva (Vlada BDBiH, 2022). Strateški ciljevi se odnose na devet prioriteta, a provedba strategije u sedmogodišnjem periodu 2021.-2027. podrazumijeva implementaciju 19 mjera.

Budžetski transferi za poljoprivredu i ruralni razvoj

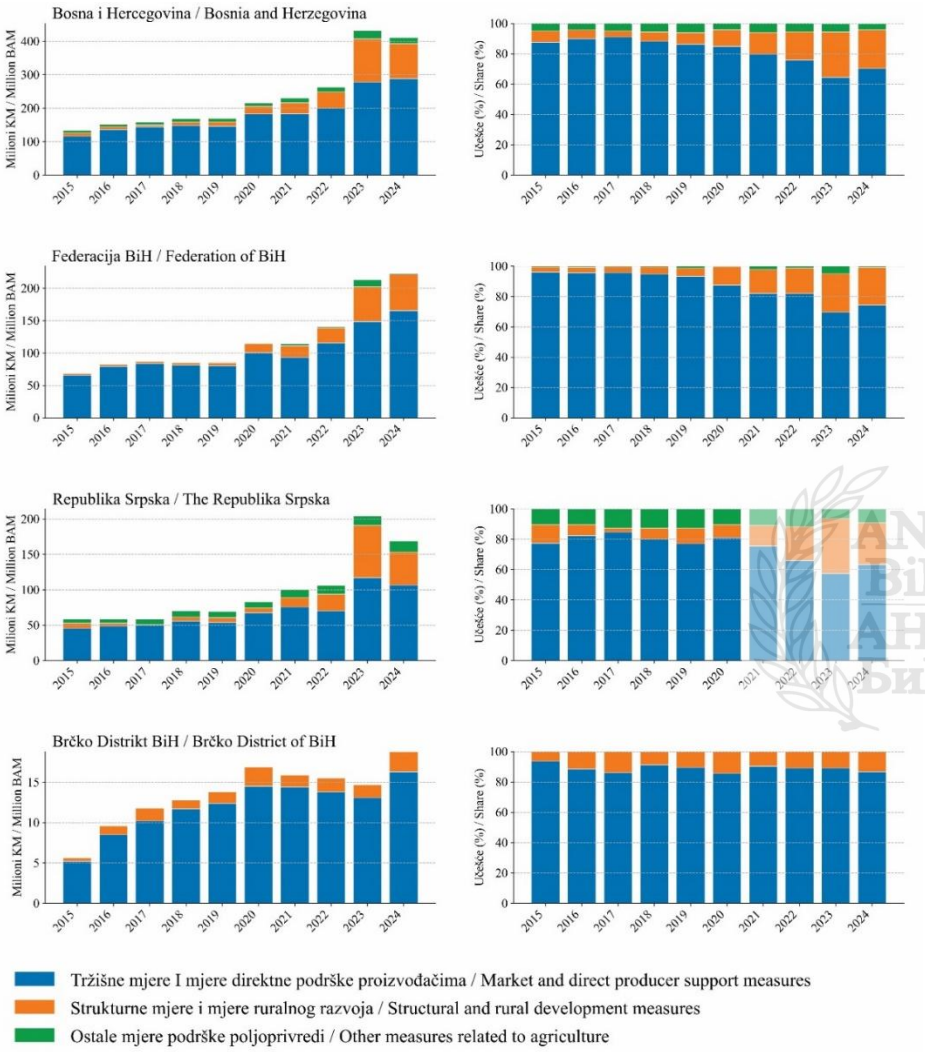
BiH i njeni entiteti i BDBiH su, prema aktuelnim strateškim dokumentima, jasnog opredjeljenja za evropskim integracijama, pri čemu je ZPP EU osnovno mjerilo postavljenih ciljeva i prioriteta poljoprivredne politike. Ovakav pristup dobiva posebno na značaju ako se uzme u obzir da je s kraja 2022. godine BiH postala zemlja kandidat za ulazak u EU, a spočetka 2024. godine i sa pregovaračkim statusom. Novi strateški dokumenti oba BiH entiteta nude značajne reforme, kako u dijelu direktnih plaćanja, tako i u dijelu politike ruralnog razvoja. Direktna plaćanja bi trebala do kraja implementacije enitetskih strategija preći gotovo u potpunosti u jedinstvena plaćanja po hektaru i po grlu, a dosadašnja dominantna plaćanja po proizvodu bi trebala biti značajno smanjenja ili u potpunosti izbačena. Značajne promjene u politici ruralnog razvoja ogledaju se u znatno većim budžetskim izdvajanjima i uvođenju novih mjera koje se odnose na okolišna pitanja, podršci poslovanju u uslovima područja sa prirodnim ograničenjima te podršci mladim poljoprivrednicima. Detaljnija analiza poljoprivredne politike u oba BiH entiteta i BD BiH za period 2015.-2024., sa fokusom na posljednjih nekoliko godina daje se u nastavku ove analize.

Ukupni budžet za sektor poljoprivrede i ruralni razvoj u BiH pokazuje trend stalnog rasta do 2023. godine, da bi u 2024. godini doživo blagi pad i vrijednost od 410,7 miliona KM. Ukupna podrška sektoru u 2024. godini bila je trostruko veća (indeks 309) u odnosu na 2015. godinu kada je iznosila za 133,1 milion KM, a značajno povećanje u odnosu na raniji period je ostvareno posebno u 2023. (431,6 miliona KM) i spomenutoj 2024. godini. Glavne razloge ovih povećanja treba tražiti u povećanju ukupnih entitetskih budžeta kao rezultata inflatornih kretanja i posljedično povećanja prihoda, poreza na dodanu vrijednost (PDV).

S druge strane treba istaći i odlučnost entiteskih vlada da značajan dio uvećanih sredstava usmjere baš u sektor poljoprivrede i ruralnom razvoju, prepoznajući na taj način važnost sektora za povećanje stepena samodostatnosti u hrani, ali i zadržavanju ruralnog stanovništva i povećanje interesa za poljoprivrednu proizvodnju (Kotevska et al., 2024).

Struktura ukupnog budžeta u 2024. godini, kao i u 2023. godini na nivou BiH značajno je promijenjena u korist izdvajanja za mjere ruralnog razvoja, ali i dalje dominantno učešće u ukupnim budžetskim transferima imaju mjere tržišno cjenovne politike i direktna plaćanja proizvođačima.

U 2024. godini mjere I stuba poljoprivredne politike učestvuju sa 288,4 miliona KM odnosno sa 70,2%, mjere II stuba, odnosno strukturne mjere i mjere ruralnog razvoja sa 104,8 miliona KM odnosno sa 25,5%, dok su i dalje mjere III stuba - opšte mjere u poljoprivredi najmanje zastupljene sa 17,4 miliona KM odnosno sa svega 4,2% ukupnog poljoprivrednog budžeta.

Grafikon 4. Struktura ukupne budžetske podrške sektoru poljoprivrede u Bosni i Hercegovini za period 2015.-2024.

Izvor/Source: SWG Baza podataka za BiH/SWG Database for BiH

U Federaciji BiH, tokom perioda pandemije Covid-19 (2020.-2022.) dolazi do povećanja ukupnog budžeta za poljoprivredni sektor, a posebno izražen rast zabilježen je u 2023. i 2024. godini, kada dostiže do sada najviši nivo od gotovo 223 miliona KM. Pored ukupnog povećanja budžetskih transfera, zabilježen je i rast nivoa podrške za gotovo sve vrste proizvodnje, kako po hektaru, tako i po grlu stoke. Ukupna budžetska podrška sektoru poljoprivrede i ruralnom razvoju u 2024. godini bila je veća za 58,1 indeksni poen u odnosu na 2022. godinu (141 milion KM) te više od tri puta (indeks 324) u odnosu na 2015. godinu (68,6 miliona KM). Ovakvo značajno povećanje sektorskog budžeta prvenstveno predstavlja odgovor FMPVŠ na novonastale okolnosti izazvane pandemijom, s ciljem dodatnog podsticanja poljoprivredne proizvodnje, dok se rast u 2023. i 2024. godini može povezati s povećanjem ukupnih entitetskih prihoda, uključujući prihode od PDV-a, te odgovarajućih usmjerenja prema poljoprivrednom sektoru. U strukturi ukupnih budžetskih izdvajanja za sektor poljoprivrede u 2024. godini dominantno učešće imaju mjere prvog stuba, odnosno mjere tržišne i direktne podrške proizvođačima, sa 165,3 miliona KM ili 74,2% ukupnog budžeta. Za strukturne mjere i mjere ruralnog razvoja izdvojeno je 55,8 miliona KM, što predstavlja 25,0% ukupnog poljoprivrednog budžeta. Opšte mjere u poljoprivredi, poput podrške istraživanjima, razvoju savjetodavnih usluga, sigurnosti hrane i kontroli kvaliteta i dalje imaju marginalan značaj u ovom BiH entitetu i sa 1,8 miliona KM čine svega 0,8% ukupnog budžeta sektora.

U Republici Srpskoj je u 2023. godini izdvojeno rekordnih 204 miliona KM za podršku poljoprivrednom sektoru i ruralnom razvoju, što je gotovo dvostruko više u odnosu na iznose tokom pandemijskog perioda (između 100 i 106 miliona KM) i 3,5 puta više (indeks 346) u odnosu na 2015. godinu (58,9 miliona KM). U 2024. godini podrška je bila nešto niža (169 miliona KM), ali i dalje na znatno višem nivou u poređenju s ranijim periodom.

Glavni razlozi povećanja budžetskih transfera sektoru poljoprivrede u RS mogu se povezati s rastom ukupnog entitetskog budžeta (kao posljedicom inflatornih kretanja i povećanja prihoda od PDV-a), ali i s novim pristupom definisanim kroz Strategiju razvoja poljoprivrede, kojim se dodatno naglašava značaj sektora u obezbjeđivanju prehrambene samodostatnosti. U strukturi ukupnih budžetskih izdvajanja za sektor poljoprivrede i ruralni razvoj u 2024. godini, mjere tržišne i direktne podrške proizvođačima učestvuju sa 106,8 miliona KM odnosno 63,2%, dok je za strukturne mjere i mjere ruralnog razvoja izdvojeno 46,6 miliona KM, odnosno 27,6% ukupnog budžeta. Opšte mjere u poljoprivredi zastupljene su sa 15,6 miliona KM, čineći 9,2% sektorskog budžeta. U poređenju s FBiH, vidljivo je da se u RS značajno veća pažnja posvećuje mjerama trećeg stuba podrške sektoru i ruralnom razvoju.

U Brčko distriktu BiH do 2020. godine bilježen je kontinuiran rast ukupnih budžetskih transfera, nakon čega dolazi do njihovog blagog smanjenja, uz ponovno značajnije povećanje u 2024. godini, kada dostižu nivo od 18,8 miliona KM.

Tokom gotovo cijelog analiziranog perioda 2015.–2024. godine oko 90% budžeta odnosilo se na direktna plaćanja proizvođačima, dok je preostalih 10% bilo usmjereno na mjere ruralnog razvoja. U BDBiH nisu zabilježena izdvajanja za opšte mjere u poljoprivredi.

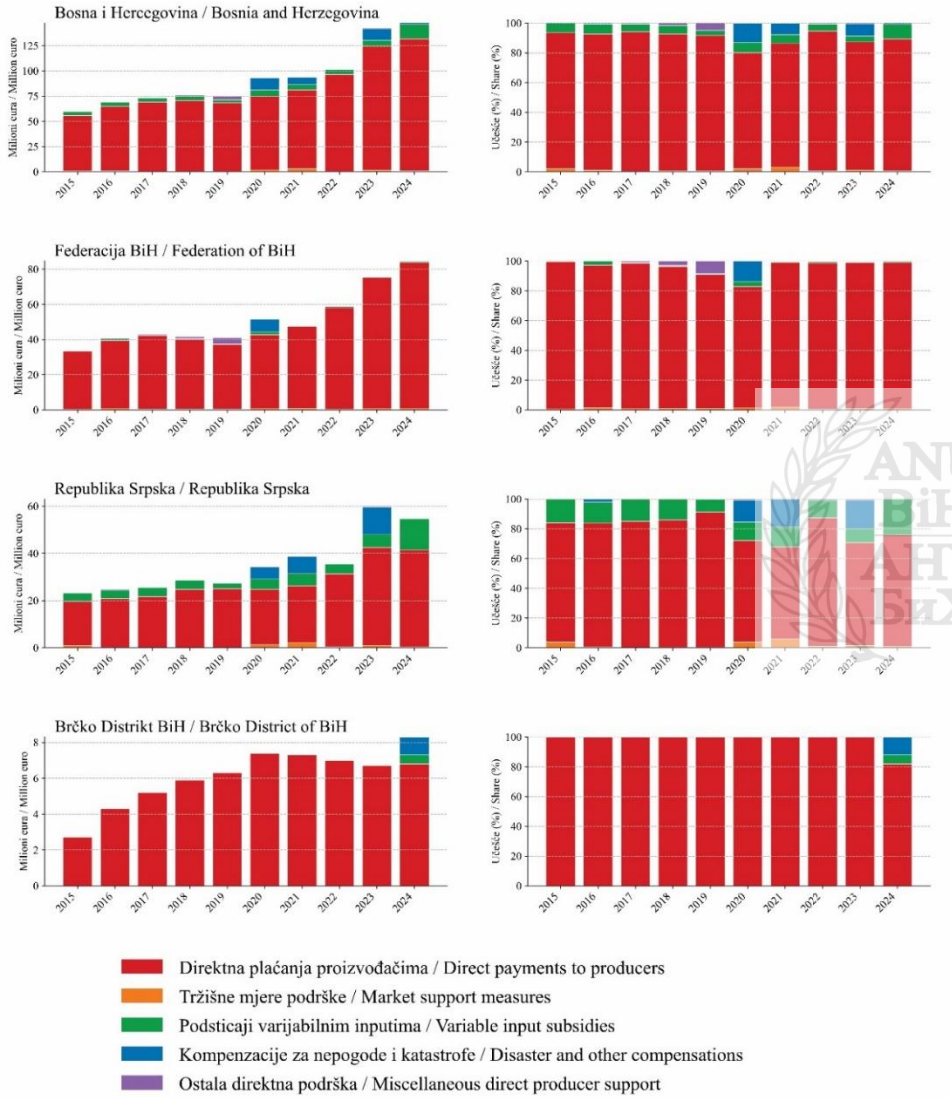
Mjere direktne podrške proizvođačima su najznačajniji mjere budžetske podrške poljoprivrednom sektoru, kako na nivou BiH, tako i na nivou njenih pojedinačnih administrativnih jedinica. U FBiH budžetski transferi za direktnu podršku proizvođačima bilježe kontinuiran rast i u 2024. godini dostižu iznos od 165,3 miliona KM, što predstavlja povećanje od 251 indeksni poen u odnosu na 2015. godinu, kada je ova podrška iznosila 65,9 miliona KM. Kao u prethodnim godinama i u 2024. godini značajno učešće direktnih plaćanja je plaćanje na bazi obima proizvodnje (po outputu), a najveći dio se odnosi se na proizvođače mlijeka. Ova vrsta podrške u 2024. godini je iznosila 71 milion KM i činila je nešto manje od polovine (43,7%) ukupnih direktnih plaćanja. Istovremeno, 91,5 miliona KM izdvojeno je za direktna plaćanja po hektaru i po grlu stoke, što je preostalih 56,3% ukupnih direktnih plaćanja. Izdvajanja za varijabilne inpute i dalje ostaju niska i u 2024. godini iznose 1,3 miliona KM.

Pet najznačajnijih proizvodnji u FBiH koje se direktno podržavaju putem budžetskih transfera su proizvodnja mlijeka (68 miliona KM), uzgoj ovaca za rasplod (11,7 miliona KM), uzgoj rasplodnih junica (10,2 miliona KM), proizvodnja povrća (8 miliona KM) te sistem krava–tele (7,7 miliona KM).

I u RS budžetski transferi za direktnu podršku proizvođačima takođe bilježe trend rasta, ukoliko se izuzme 2024. godina, kada su ukupna izdvajanja bila nešto niža (106,8 miliona KM) u odnosu na prethodnu 2023. godinu (117,2 miliona KM). Prve godine implementacije nove Strategije razvoja sektora nisu donijele najavljene promjene u strukturi direktnih plaćanja, posebno u pogledu prelaska sa plaćanja zasnovanih na obimu proizvodnje na plaćanja po hektaru i po grlu stoke. U 2024. godini direktna plaćanja su većinom (59%) bila zasnovana na obimu proizvodnje, pri čemu se najveći dio odnosi na proizvodnju mlijeka (34,75 miliona KM), a manji dio na proizvodnju povrća (5 miliona KM) i voća (5 miliona KM).

Istovremeno, 32,8 miliona KM izdvojeno je za direktna plaćanja po hektaru i po grlu stoke, što čini preostalih 41% ukupnih direktnih plaćanja. Za razliku od FBiH, u RS se izdvajaju značajna sredstva za podršku varijabilnim inputima, koja su u 2024. godini iznosila 25,8 miliona KM i uglavnom su se odnosila na regresiranje dizel-gorivo (11,9 miliona KM) i nabavku sjemenskog materijala (9,4 miliona KM). U 2023. godini značajna sredstva u iznosu od 22,5 miliona KM su izdvojena na mjere suzbijanja afričke svinjske kuge, uključujući provođenje preventivnih aktivnosti i naknade poljoprivrednicima za eutanaziju zaraženih životinja. Posmatrano prema strukturi najvažnijih proizvodnji koje su direktno podržane budžetskim transferima u 2024. godini, izdvajaju se proizvodnja mlijeka (46 miliona KM), proizvodnja povrća i voća (sa po 5 miliona KM), tov junadi (3,6 miliona KM) i proizvodnja brojlera (3,3 miliona KM).

Za razliku od oba entiteta u BiH, BDBiH ne primjenjuje mjere direktnih plaćanja zasnovane na obimu proizvodnje, već isključivo po hektaru i grlu stoke. Ukupan budžet za ovu grupu mjera u 2024. godini iznosio je 16,3 miliona KM, što predstavlja povećanje u odnosu na 2023. godinu, kada je iznosio 13,1 milion KM. Najvažnije proizvodnje koje se podržavaju u okviru ove grupe mjera su rasplodne ovce (1,75 miliona KM), proizvodnja mlijeka (1,74 miliona KM), kukuruz u zrnu (1,55 miliona KM), tov junadi (1,1 milion KM) i tov svinja (0,9 miliona KM).

Grafikon 5. Struktura budžetskih transfera za tržišne mjere i mjere direktne podrške proizvođačima u Bosni i Hercegovini za period 2015.-2024.

Izvor/Source: SWG Baza podataka za BiH/SWG Database for BiH

Podrška ruralnom razvoju i strukturnim sektorskim promjenama u BiH značajno varira iz godine u godinu i zavisi od administrativne jedinice na koju se odnosi. U FBiH period 2015.–2019. godine karakteriše gotovo potpuno izostajanje podrške drugom stubu poljoprivredne politike, posebno sa nivoa FMPVŠ. Od 2020. godine dolazi do promjene ovakvog pristupa i uspostavlja se trend kontinuiranog rasta budžetskih transfera za ovaj stub poljoprivredne politike, naročito izražen u 2023. i 2024. godini. U 2024. godini za strukturne mjere i mjere ruralnog razvoja izdvojeno je 55,8 miliona KM, pri čemu se najveći dio od 53,9 miliona KM ili 96,7% odnosio na unapređenje konkurentnosti i podršku investicijama na poljoprivrednim gazdinstvima. Ove mjere obuhvataju nabavku mehanizacije, nabavku osnovnog stada, opremanje objekata te podizanje višegodišnjih zasada. Za FBiH može se konstatovati da podrška okolišnim mjerama gotovo u potpunosti izostaje, s obzirom na to da su tek u 2024. godini zabilježena iole značajnija izdvajanja u iznosu od 970 hiljada KM, što predstavlja 1,7% transfera drugog stuba poljoprivredne politike ovog BiH entiteta. Sličan obrazac prisutan je i kod mjera usmjerenih na unapređenje kvaliteta života u ruralnim područjima, za koje je u 2024. godini izdvojeno 850 hiljada KM.

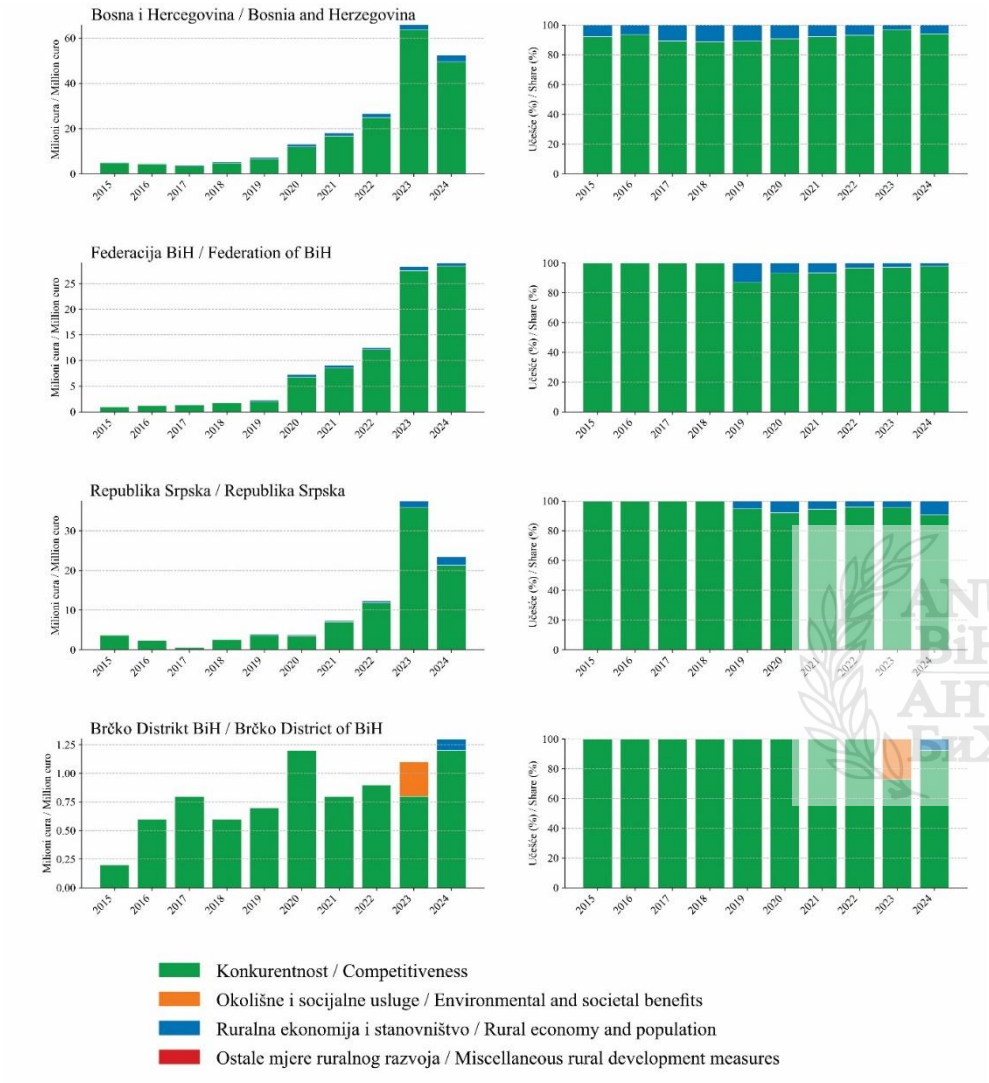
I za RS se može konstatovati da do 2021. godine nisu postojala značajnija izdvajanja za strukturne mjere i mjere ruralnog razvoja. U periodu 2022.-2024. godine ukupni budžetski transferi za drugi stub poljoprivredne politike značajno su povećani, posebno u 2023. godini, kada dostižu nivo od 73,6 miliona KM. U 2024. godini ova izdvajanja iznose 46,6 miliona KM, pri čemu je, kao i ranijih godina, najveći dio sredstava usmjeren na mjere tzv. kapitalnih investicija, odnosno mjere unapređenja konkurentnosti uključujući nabavku mehanizacije, nabavku osnovnog stada, podizanje višegodišnjih zasada, podršku skladištenju i čuvanju proizvoda i marketing i dr.). Okolišne mjere sa 1,5 miliona KM i dalje su veoma skromno zastupljene i uglavnom se odnose na podršku organskoj proizvodnji.

Nešto veća izdvajanja evidentirana su za mjere usmjerene na unapređenje ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima i sa 3,3 miliona KM čine 7% budžeta drugog stuba poljoprivredne politike.

Strukturne mjere i mjere ruralnog razvoja imaju skromno učešće u ukupnom poljoprivrednom budžetu BDBiH krećući se u rasponu od 10% do 15%. U 2024. godini ukupna izdvajanja za drugi stub iznosila su 2,5 miliona KM, što predstavlja 13,2% ukupnog poljoprivrednog budžeta Distrikta, pri čemu je cjelokupna podrška bila usmjerena na unapređenje konkurentnosti, odnosno opremanje poljoprivrednih gazdinstava mehanizacijom i drugom opremom, investiranje u sisteme za navodnjavanje te u podizanje novih voćnjaka.

Ostala opšta podrška poljoprivredi, odnosno podrška istraživanjima i razvoju, unapređenju transfera znanja i rada poljoprivrednih savjetodavnih službi, te podrška sigurnosti hrane i kontroli kvaliteta u BiH je skromna, nedovoljna i sa različitim entiteskim pristupom u raspodjeli budžetskih sredstava. U FBiH, sa izuzetkom 2023. godine, budžetski transferi za ovu namjenu nisu prelazili 2 miliona KM niti su učestvovali sa više od 1% u ukupnom poljoprivrednom budžetu.

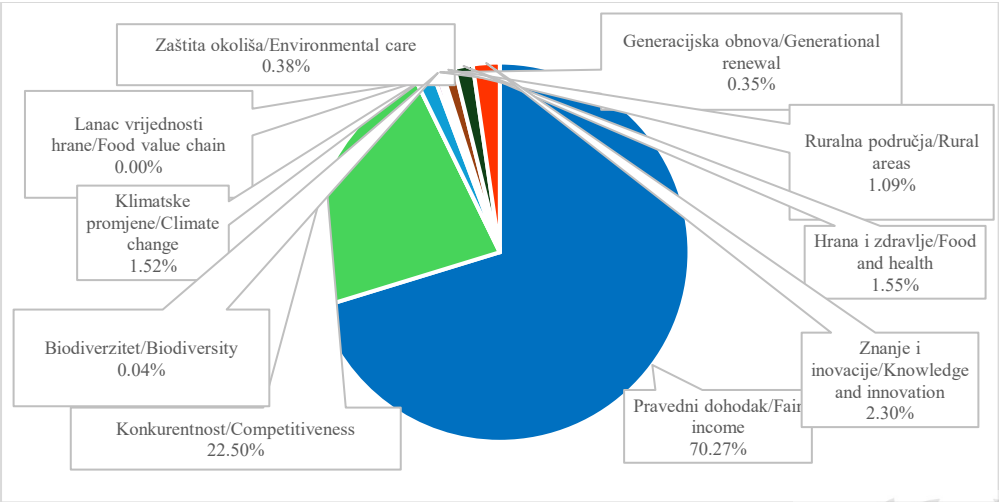
U RS izdvajanja za mjere trećeg stuba znatno su veća i u 2024. godini su iznosila 15,6 miliona KM, odnosno 9,2% ukupnog poljoprivrednog budžeta. U BDBiH ne postoje izdvajanja za opšte mjere u poljoprivredi.

Grafikon 6. Struktura budžetskih transfera za strukturalne mjere i mjere ruralnog razvoja u Bosni i Hercegovini za period 2015-2024.

Izvor/Source: SWG Baza podataka za BiH/SWG Database for BiH

Posmatrajući ukupna budžetska izdvajanja za sektor poljoprivrede i ruralni razvoj u BiH u 2024. godini prema ciljevima ZPP[77], najveći dio sredstava usmjeren je na dva ključna cilja - osiguranje pravednog dohotka farmera (288,6 miliona KM ili 70,27%) i jačanje konkurentnosti sektora (92,4 miliona KM ili 22,5%).

Grafikon 7. Budžetska izdvajanja za sektor poljoprivrede i ruralni razvoj prema ciljevima ZPP, U milionima KM, 2024. godina

Izvor/Source: SWG Baza podataka za BiH/SWG Database for BiH

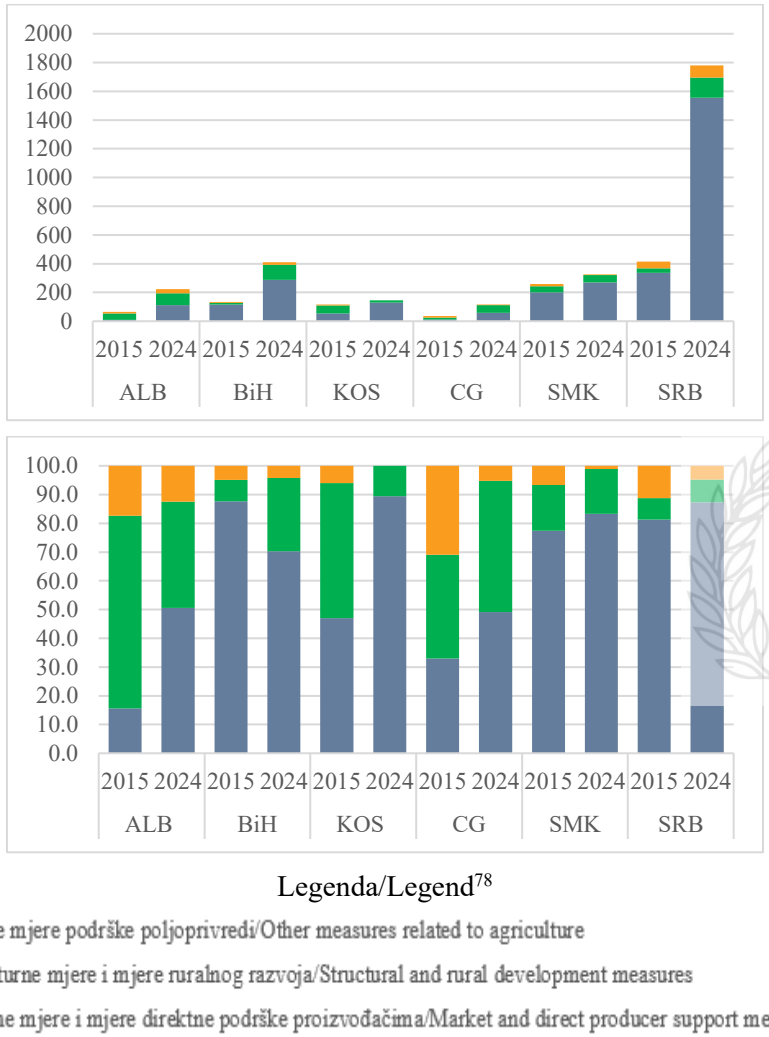
Ostatak budžetskih transfera u iznosu od 29,7 miliona KM (7,23%) odnosi se na preostalih osam ciljeva ZPP. Od njih se izdvajaju znanje i inovacije (9,4 miliona KM), hrana i zdravlje (6,3 miliona KM), klimatske promjene (6,2 miliona KM) i razvoj ruralnih područja (4,5 miliona KM), dok su budžetski transferi za ciljeve kao što su briga o okolišu, biodiverzitet, generacijska obnova i lanci vrijednosti hrane vrlo skromni i gotovo beznačajni. Ovo ujedno znači i da se prioriteti poljoprivredne politike u BiH značajno razlikuju od onih u ZPP EU. Od 2000. godine ZPP pridaje ključnu važnost multifunkcionalnosti poljoprivrede i održivom upravljanju poljoprivrednim resursima (Erjavec i dr., 2021), što znači da se, bez obzira na razlike između država članica, naglasak stavlja ne samo na proizvodne i ekonomske ciljeve, što je slučaj u BiH, već i na ekološke i socijalne prioritete.

Komparacija budžetskih transfera za poljoprivredu i ruralni razvoj BiH i zemalja Zapadnog Balkana (2015. i 2024. godina)

Obaveze koje vlade preuzimaju u vezi s razvojem poljoprivrednog sektora i ruralnih područja definišu se kroz strateške ciljeve, međutim stvarni budžetski transferi u sektor poljoprivrede i ruralna područja odražavaju stvarne prioritete koje zemlje, odnosno teritorije, postavljaju (Martinovska Stojcheska *et al*., 2021).

[77] Izvor: SWG APMC baza podataka za BiH

BiH, kao i ostale zemlje Zapadnog Balkana, sa izuzetkom Albanije i Crne Gore, većinu strateških ciljeva formalno zasniva na strukturnim sektorskim promjenama i ruralnom razvoju, ali u stvarnosti biva obrnuto – direktna podrška proizvođačima se daleko više koristi kao instrument poljoprivredne politike i povećanje dohotka farmera je zapravo prioritetni cilj i sigurnosna barijera u poređenju sa drugim ciljevima.

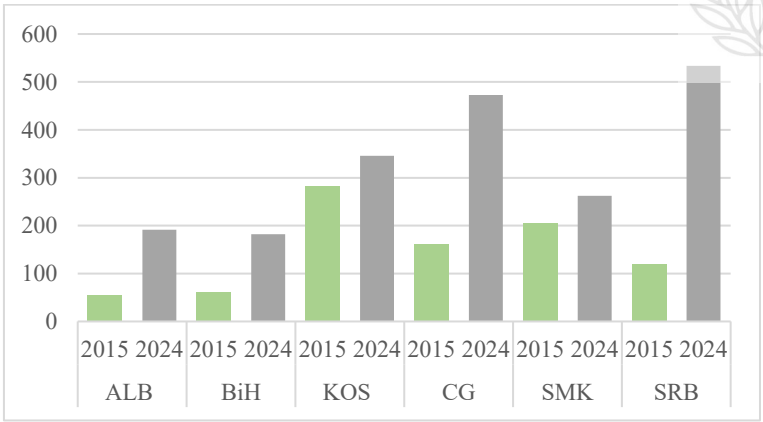
Grafikon 8. Komparacija strukture ukupne budžetske podrška poljoprivredi i ruralnom razvoju BiH sa zemljama zapadnog Balkana, U milionima KM (lijevo) i u % (desno)

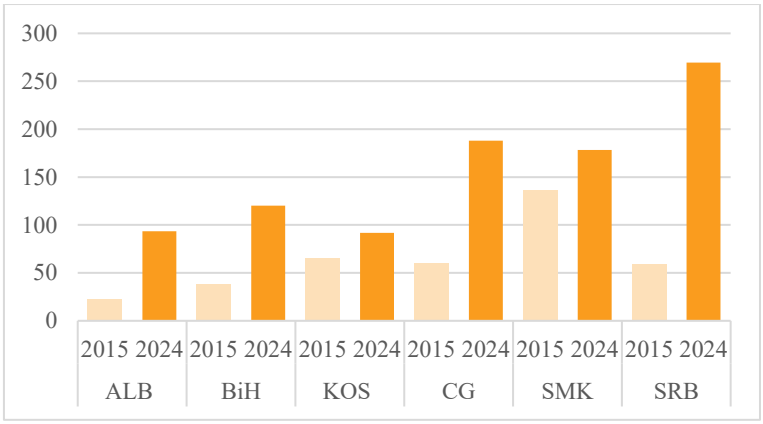
Izvor/Source: SWG Baza podataka za zemlje Zapadnog Balkana/SWG Database for Western Balkan countries

[78] ALB - Albanija/Albania, BiH - Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina, KOS - Kosovo, CG - Crna Gora/Montenegro, SMK - Sjeverna Makedonija/North Macedonia, SRB - Srbija/Serbia

BiH, kao i druge zemlje Zapadnog Balkana, bilježi trend kontinuiranog rasta ukupnih budžetskih izdvajanja za sektor poljoprivrede i ruralni razvoj. Povećanje u 2024. godini u odnosu na 2015. godinu bilo je znatno veće (309) iskazano indeksnim poenima u poređenju sa Sjevernom Makedonijom (125) i Kosovom (126), a manje u odnosu na Crnu Goru (315), Albaniju (342) i Srbiju (429). Pored rasta ukupnih budžetskih transfera, u većini zemalja Zapadnog Balkana, uključujući BiH, nisu zabilježene značajnije promjene u sprovođenju poljoprivredne politike u analiziranom periodu 2015.–2024, izuzev u Albaniji i Crnoj Gori. Većina zemalja regiona nastavlja sa relativno stabilnim odnosom između budžetskih transfera za prvi i drugi stub poljoprivredne politike. BiH se, zajedno sa Srbijom, Sjevernom Makedonijom i Kosovom, svrstava u grupu zemalja u kojima je učešće budžetskih izdvajanja za mjere direktne podrške proizvođačima znatno veće u odnosu na izdvajanja namijenjena strukturnim promjenama i ruralnom razvoju. Istovremeno, zanimljivo je uočiti da u Albaniji i Crnoj Gori dolazi do značajnijeg narušavanja odnosa između prvog i drugog stuba, pri čemu mjere direktnih plaćanja proizvođačima postaju sve važnije u odnosu na mjere ruralnog razvoja. Treba naglasiti da zemlje EU u Istočnoj i Jugoistočnoj Evropi, koje su uporedive sa zemljama Zapadnog Balkana, izdvajaju znatno veći udio svojih budžeta za politiku ruralnog razvoja. Smanjeni fokus na ovu politiku mogao bi ugroziti pripreme za pristupanje i apsorpciju sredstava EU nakon pristupanja (Erjavec et al., 2021).

Zbog značajnih statističkih razlika među zemljama u veličini i raspoloživim poljoprivrednim površinama, poređenje ukupnih budžetskih transfera se u nastavku daju po ha poljoprivredne površine, a u odnosu na stanovništvo zemlje po stanovniku zemlje.

Grafikon 9. Komparacija budžetske podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju po ha poljoprivrednog zemljišta (lijevo) i stanovniku (desno) u BiH sa zemljama Zapadnog Balkana, u KM

Izvor/Source: SWG Baza podataka za zemlje Zapadnog Balkana/SWG Database for Western Balkan countries

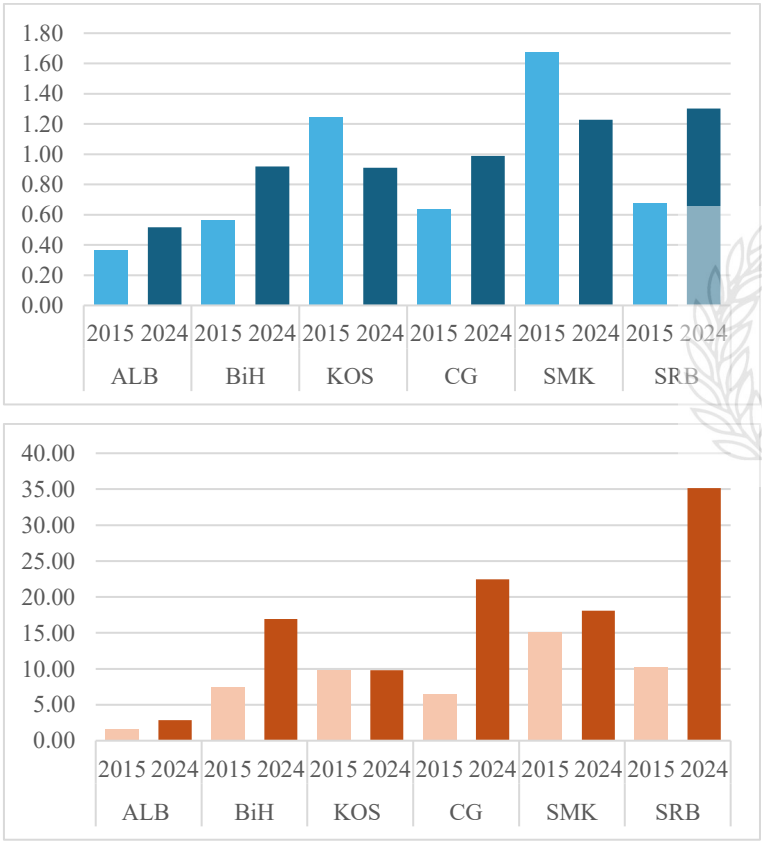
Iako je u BiH došlo do značajnog povećana budžetske podrške po ha poljoprivrednog zemljišta u odnosu na 2015. godinu, BiH je prema podacima za 2024. godina sa 192 KM/ha zemlja Zapadnog Balkana sa najmanjom podrškom po jedinici zemljišne površine. Veću podršku imaju sve ostale zemlje Zapadnog Balkana od Albanije (192 KM/ha) do Srbije (534 KM/ha).

Budžetski transferi po ha poljoprivrednog zemljišta u svim predpristuponim zemljama Zapadnog Balkana još uvjek su daleko od EU prosjeka (1.129 KM/ha korištene poljoprivredne[79]), iako mu se neke zemlje značajno približavaju. Treba napomenuti da statistika korištenja zemljišta za neke zemlje kandidate nije u potpunosti usklađena s metodologijom EU, stoga se izračunatim vrijednostima treba pristupiti s određenom dozom opreza. One, međutim, ukazuju da se barem Srbija i Sjeverna Makedonija, a sigurno ne BiH, približavaju nivoima EU. S obzirom na to da struktura podrške nije uporediva sa strukturom podrške u EU, to može predstavljati poseban izazov u prilagođavanju poljoprivredne politike zahtjevima EU. BiH mora biti posebno oprezna u tom pogledu, budući da je počela povećavati budžetsku podršku poljoprivredi.

[79] Izvor: Vlastita izračunavanja na osnovu OECD PSE baze podataka (OECD Data Explorer), Podaci budžetske podrške se odnose na 2023. godinu i obuhvataju EU i nacionalna sredstva zemalja članica.

Ukupni budžetski transferi za sektor poljoprivrede i ruralni razvoj po stanovniku bilježe rast u svim zemljama Zapadnog Balkana. U 2024. godini BiH je, sa 120 KM po stanovniku, bila ispred Kosova (92 KM po stanovniku) i Albanije (94 KM po stanovniku), ali iza Sjeverne Makedonije (178 KM po stanovniku), Crne Gore (188 KM po stanovniku) i Srbije (270 KM po stanovniku). Budžetski transferi po stanovniku u svim pretpristupnim zemljama Zapadnog Balkana, za razliku od prethodno analiziranog pokazatelja, u manjoj mjeri zaostaju za EU prosjekom EU, koji iznosi 405 KM po stanovniku[80].

Važnost budžetske podrške sektoru poljoprivrede i ruralnom razvoju može se sagledati kroz njeno prosječno učešće u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti (BDV), kao i u bruto dodanoj vrijednosti sektora poljoprivrede u BiH, u poređenju s drugim pretpristupnim zemljama Zapadnog Balkana, što je prikazano u narednom grafikonu.

Grafikon 10. Komparacija učešća budžetske podrške poljoprivredi u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti (lijevo) i u bruto dodanoj vrijednosti iz sektora poljoprivrede (desno) BiH sa zemljama zapadnog Balkana, u %

Izvor/Source: SWG Baza podataka za zemlje Zapadnog Balkana/SWG Database for Western Balkan countries

[80] Vlastita izračunavanja na osnovu OECD PSE baze podataka za 2023. godinu

U BiH kao i u Albaniji, Crnoj Gori i Srbiji, došlo je do povećanja učešća budžetske podrške sektoru u odnosu na ukupnu BDV u 2024. godini u poređenju s 2015. godinom. U 2024. godini budžetska podrška sektoru u BiH iznosila je 0,92% ukupne BDV, što je više u odnosu na Albaniju (0,52%) i Kosovo (0,91%), ali manje u poređenju s Crnom Gorom (0,99%), Sjevernom Makedonijom (1,23%) i Srbijom (1,30%). Kada je riječ o učešću sektorskih budžetskih transfera u BDV samo iz poljoprivrede, u svim zemljama Zapadnog Balkana, izuzev Kosova, zabilježeno je povećanje u 2024. godini u odnosu na 2015. godinu.

U BiH ovo učešće se više nego udvostručilo, odnosno povećalo se sa 7,48% na 16,92%, što BiH svrstava iza Srbije (35,13%), Crne Gore (22,46%) i Sjeverne Makedonije (18,08%), ali ispred Kosova (9,79%) i Albanije (2,88%). Treba napomenuti da su svi ovi nivoi podrške viši od prosjeka EU, što je samo po sebi razumljivo s obzirom na potrebu ulaganja u poljoprivredu. Međutim, to također ističe ograničenja budućeg razvoja poljoprivrede, ako se ne dođe do nastavka ekonomskog rasta u zemljama regije.

Posebno područje zabrinutosti za zemlje kandidate, a posebno za BiH, je poređenje pojedinačnih mjera poljoprivredne politike. Ovdje se posebno ističu direktna plaćanja proizvođačima. Samo je nekoliko mjera u BiH i zemljama Zapadnog Balkana usklađeno s pravilima ZPP, naročito u pogledu plaćanja po jedinici površine, odnosno grlu stoke. Ono što posebno zabrinjava je činjenica da prevladavaju mjere koje u EU uopće nisu dozvoljene. Ovdje se misli prije svega na plaćanja po outputu proizvođačima mlijeka koje dominira podrškom u BiH, a koje će morati biti ukinute do trenutka pristupanja, (Erjavec et al., 2021). Ove promjene se konstantno odgađaju čime BiH također šalje pogrešne signale svojim proizvođačima o tome šta ih čeka nakon pristupanja EU, kao i donositeljima odluka u EU u pogledu spremnosti zemlje kandidata da se prilagodi drugačijem okviru poljoprivredne politike EU.

BiH i Zelena agenda

Zelena agenda za BiH, kao i za ostale zemlje Zapadnog Balkana, trebala bi predstavljati ključni pokretački okvir i dugoročnu obavezu za prelazak na moderne, klimatski neutralne, otporne i resursno efikasne ekonomije. Potpisivanjem Sofijske deklaracije o Zelenoj agendi za Zapadni Balkan u okviru platforme Berlinskog procesa (RCC, 2020), lideri regiona obavezali su se na provođenje aktivnosti koje uključuju integraciju klimatske politike, prelazak sa linearne na cirkularnu ekonomiju, smanjenje zagađenja zraka, vode i tla, transformaciju poljoprivrednog sektora s ciljem minimiziranja negativnih utjecaja na okoliš i klimu, te zaustavljanje gubitka biodiverziteta kroz zaštitu i obnovu ekosistema. U tom kontekstu BiH se obavezala na unapređenje međusektorskog upravljanja, razvoj planskih dokumenata i provođenje potrebnih aktivnosti, podizanje svijesti te aktivno učešće u panevropskim mrežama. Potreba za kontinuiranom implementacijom Ekonomskog i investicionog plana (EIP) i Zelene i digitalne agende za Zapadni Balkan, s ciljem jačanja ekonomije i otpornosti regiona, dodatno je potvrđena Tiranskom (2022) i Briselskom deklaracijom (2023).

Posebno je naglašena važnost ljudskog kapitala u procesu planiranja i implementacije ovih reformi, uz kontinuirane pozive na reformu i jačanje kapaciteta javne uprave u zemljama Zapadnog Balkana (Briselska deklaracija, 2023).

Koncepti zelene i cirkularne ekonomije relativno su novi u BiH, posebno u segmentima upravljanja otpadom i recikliranja. U ruralnim područjima prakse upravljanja otpadom gotovo da ne postoje, što otežava ostvarivanje održivog ekonomskog razvoja i efikasne zaštite okoliša. Iako raspolaže značajnim vodnim resursima, BiH nije dovoljno pripremljena za klimatske promjene te se suočava s povećanim rizicima od suša, poplava i nestašice pitke vode u pojedinim područjima. Dodatno, korištenje vode u poljoprivredi, prvenstveno za potrebe navodnjavanja, može doprinijeti pogoršanju kvaliteta površinskih voda usljed široke primjene pesticida. Uprkos izuzetno bogatoj raznolikosti vrsta i staništa, napori usmjereni na zaštitu biodiverziteta i prirodnih resursa i dalje su nedovoljni.

Za BiH, kao i za ostale zemlje Zapadnog Balkana, usklađivanje s Evropskim zelenim planom podrazumijeva prelazak na održivije poljoprivredne prakse. To uključuje smanjenje prekomjerne upotrebe mineralnih đubriva i minimiziranje pesticida radi ublažavanja negativnih utjecaja na okoliš, a posebno na zaštitu prirodnih habitata, uz istovremeno optimiziranje prinosa usjeva. Također se podstiče razvoj zelene i cirkularne ekonomije kroz smanjenje otpada i povećanje efikasnosti korištenja resursa. Zaštita biodiverziteta predstavlja dodatno važan aspekt, s obzirom na to da intenzivna primjena đubriva, upotreba pesticida pa i intenzivna obrada zemljišta, mogu dovesti do degradacije staništa i oticanja hranljivih materija.

Prema posljednjim dostupnim FAOSTAT podacima koji se odnose na 2021. godinu (ujedno i jedini izvor) u BiH je potrošnja mineralnih đubriva iznosila 87,02 kg/ha. Stajnjak (53%) ima nešto veći udio u ukupnoj potrošnji od sintetičkih đubriva (47%). Upotreba đubriva u poljoprivrednoj proizvodnji u BiH ima trend smanjenja.

U periodu od 2015. do 2021. godine, potrošnja sintetičkih đubriva po ha obradivih površina smanjena je za 20 kg/ha i nalazi se na nivou od 51% potrošnje u 2015. godini. U poređenju sa prosječnom potrošnjom đubriva (sintetičkih i organskih zajedno) u EU, njihova prosječna potrošnja u BiH je na nivou od 59% prosjeka EU-27 (Kotevska et al., 2024).

Upotreba pesticida u poljoprivredi BiH ima trend rasta. U 2021. godini potrošnja pesticida iznosila je 2,44 kg/ha i bila je 20% veća nego u 2015. godini. U 2015. godini potrošeno je 1,64 kg pesticida na 1.000 USD vrijednosti poljoprivredne proizvodnje, a u 2021. godini 2,03 kg. Iako je potrošnja pesticida po hektaru obradivog zemljišta u BiH u 2021. godini bila na nivou od 76% njihove prosječne potrošnje u EU, potrošnja je u poređenju s vrijednošću proizvodnje dvostruko veća nego u EU-27, što ukazuje na veliki višak u potrošnji i slabu kontrolu upotrebe pesticida.

Organska poljoprivredna proizvodnja se širi u BiH, ali se još uvijek radi više o simboličnim nego ozbiljnim površinama zemljišta i broju grla stoke u sistemu certificirane organske proizvodnje. Prema FAOSTAT-u, površina poljoprivrednog zemljišta certificiranog kao organska proizvodnja u BiH ima trend rasta.

Bez obzira na povećanje površina u organskoj proizvodnji za četiri puta u periodu od 6 godina (2015.-2021.), ta površina je dostigla skromnih 2.495 ha u 2021. godini, što predstavlja samo 0,11% poljoprivrednog zemljišta, odnosno 0,19% obradivih površina (Kotevska et al., 2024).

Ukupno zaštićeno područje u BiH obuhvata oko 4% teritorije zemlje, dok je strateški cilj u narednom planskom periodu dostići 10%. Dio zaštićenih područja obuhvata i poljoprivredno zemljište, naročito u zonama uz zaštićene vodotokove, dok većinu trenutno čine šumski ekosistemi. Prema dostupnim podacima, BiH spada među zemlje s najvišim nivoom biološke raznolikosti u Evropi, pri čemu se procjenjuje prisustvo više od 5.000 populacijskih jedinica vrsta. Također se procjenjuje da se na teritoriji BiH nalazi oko 30% endemske flore Balkana, odnosno približno 1.800 vrsta (ESAP BiH, 2023). Povećanje staništa za ptice i divlje životinje na poljoprivrednom zemljištu u određenoj mjeri se odvija spontano, usljed ekstenzifikacije proizvodnje i depopulacije ruralnih područja.

Prema APMC shemi, mjere zaštite okoliša i društva uključuju agroekološka i klimatska plaćanja, plaćanja za organsku poljoprivredu, plaćanja za dobrobit životinja i plaćanja za poljoprivrednike koji posluju u područjima s prirodnim ograničenjima. Iznos budžetskih transfera za mjere zaštite okoliša u posljednjoj deceniji u BiH bio je alarmantno nizak sa svega 3,6 miliona KM, što je obeshrabrujuće u poređenju sa znatno većim iznosima dodijeljenim za druge mjere, posebno direktna plaćanja proizvođačima. Ova razlika naglašava kritičnu potrebu za povećanim ulaganjima u inicijative za zaštitu okoliša kako bi se osigurao održivi razvoj i očuvanje okoliša. Skromna sredstva dodijeljena za pitanja zaštite okoliša potvrđuju niži nivo prioriteta koji se daje okolišu u BiH što važi i za većinu ostalih zemalja Zapadnog Balkana. Ovkav pristup, koji zanemaruje ekološku dimenziju održivosti, predstavlja ozbiljan problem za proces integracije BiH, koji također zahtijeva značajne promjene u društvenim prioritetima. Uostalom, neuspjeh u usvajanju ekoloških društvenih prioriteta također će smanjiti kapacitet za apsorpciju EU sredstava, koja su posljednjih godina sve više usmjerena u tom pravcu.

BiH približavanje EU

Strateški prioritet BiH je punopravno članstvo u EU, što podrazumijeva uspostavljanje funkcionalne tržišne ekonomije i efikasnog tržišnog sistema, liberalizaciju cijena, makroekonomsku stabilnost kao i razvijen kapacitet za suočavanje s pritiscima konkurencije i tržišnim silama EU (Martinovska Stojcheska et al., 2024). Proces približavanja EU predstavlja dugotrajan i kompleksan proces zakonodavnog usklađivanja i institucionalnog jačanja, odnosno uspostavljanja odgovarajuće administrativne strukture, posebno u oblasti definisanja, analize, implementacije i kontrole poljoprivredne politike. Za BiH se može konstatovati da se nalazi na samom početku navedenog procesa.

BiH je još uvjek u ranim fazama usklađivanja s pravnom stečevinom EU. Uprkos određenom napretku u oblastima poljoprivredne politike i sigurnosti hrane, zemlja se suočava sa značajnim izazovima u pogledu institucionalnih kapaciteta i zakonodavnog usklađivanja. Složena političko-administrativna struktura i decentralizirani sistem upravljanja, uz česte institucionalne blokade i izostanka političke volje, dodatno otežavaju proces usklađivanja sa standardima EU.

Procjena Evropske komisije (EK) za BiH iz 2024. godine ukazuje na ograničen napredak u reformi javne uprave (EK, 2025). U okviru Klastera 5 (Resursi, poljoprivreda i kohezija)[81], preporuke EK iz prethodnih godina uglavnom nisu provedene te stoga ostaju važeće. U Poglavlju 11 (Poljoprivreda i ruralni razvoj) BiH se nalazi u ranoj fazi pripreme, uz ograničen napredak (poput usvajanja Strateškog plana za ruralni razvoj na državnom nivou) u procesu usklađivanja s pravnom stečevinom EU. U Poglavlju 12 (Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika) dostignut je određeni nivo pripreme, ali bez napretka tokom posljednjeg izvještajnog perioda. U Poglavlju 13 (Ribarstvo i akvakultura) BiH je i dalje u ranoj fazi pripreme, bez zabilježenog napretka. Kada se govori o Poglavlju 18 (Statistika), jedan od ključnih zahtjeva odnosi se na provođenje poljoprivrednog popisa, koji se priprema duži niz godina, ali se kontinuirano odgađa. Većina preporuka Evropske komisije odnosi se na usvajanje odgovarajućeg zakonodavstva i propisa obavezujućih na državnom nivou, usklađenih s pravnom stečevinom EU, kao i na uspostavljanje administrativnih struktura i metodološko usklađivanje neophodno za provedbu ZPP i unapređenje efikasnosti sistema. BiH još uvijek treba uspostaviti potrebne institucionalne strukture i procedure kako bi mogla koristiti Instrument pretpristupne pomoći za ruralni razvoj (IPARD).

Postignuti napredak BiH korištenjem API (Agricultural Policy Integration) alata, koji analizira nivo infrastrukture i elemenata politike potrebnih za upravljanje poljoprivrednom politikom u skladu sa zahtjevima EU za sve zemlje Zapadnog Balkana, pokazuje da je BiH u početnoj fazi usklađivanja u poređenju sa ostalima i da ne pokazuje nikakav poseban napredak. Nedostaju joj odgovarajući informacioni i kontrolni sistemi (IACS – Integrisani administrativni i kontrolni sistem, LPIS – Sistem identifikacije zemljišnih parcela), ne prilagođava svoje politike ni zakonodavstvo, niti uspostavlja potrebne institucije. To je na određeni način razumljivo s obzirom na status BiH u procesu pristupanja. Međutim, ako se ne poduzmu nikakvi koraci, čak ni oni koji ne zahtijevaju značajna finansijska ulaganja ili političke reforme, EU će teško moći pokazati da, u oblasti poljoprivrede, ozbiljno shvata svoju deklarisanu posvećenost želji da se BiH pridruži EU.

[81] Prema novoj metodologiji za proširenje EU, poglavlje 11 Poljoprivreda i ruralni razvoj stavljeno je u peti klaster – Resursi, poljoprivreda i kohezija zajedno sa sigurnošću hrane, veterinarskom i fitosanitarnom politikom (poglavlje 12), ribarstvom (poglavlje 13), regionalnom politikom i koordinacijom strukturnih instrumenata (poglavlje 23), te finansijskim i budžetskim odredbama (poglavlje 33).

Tabela 3: Uporedni pregled dostignutog stepena napretka približavanja BiH i ostalih predpristupnih zemalja Zapadnog Balkana (2023)

pis/Item	ALB	BIH	CG	SMK	SRB	KOS
Opća ocjena **Overall rating**	Određeni napredak	Rana faza	Određeni napredak	Umjeren napredak	Umjeren napredak	Početni
IACS	Nedostaju elementi ili ih treba unaprijediti	Bez napretka	Određeni napredak	Svi elementi uspostavljeni, niska interoperabilnost	Potrebno ubrzati uspostavu	Postoje elementi, niska međupovezanost
Registar farmi **Farm register**	Daljnje usklađivanje s pravnom stečevinom EU	Određeni napredak	Određeni napredak	U toku je zakonodavstvo za prijenos Registra farmi i LPIS-a na Agenciju za plaćanja	Propise treba unaprijediti	Bez napretka
LPIS	Bez napretka	Bez napretka	Treba uvesti na cijeloj teritoriji	Ažuriranja treba završiti	Nedostaje LPIS softver	Bez napretka
FADN (FSDN)	Usvojen plan implementacije, nedostaju kapaciteti	Bez napretka	Potrebno dalje razvijati	Uspostavljen, proširenje uzorka podataka	Potrebno poboljšati veličinu uzorka i kvalitet podataka	U procesu uspostave
Poljoprivredne savjetodavne službe **Agricultural advisory services**	Reforma započeta, kapacitet za implementaciju nizak	Potrebno razviti usluge	Potrebno ojačati usluge	Usklađeno s pravnom stečevinom EU, implementacija na čekanju	Postojeće strukture	Potrebno ojačati usluge
Plaćanja **Payment**	Uskladiti s pravnom stečevinom EU	Mali napredak u usklađivanju mjera podrške	Uskladiti s pravnom stečevinom EU	Daljnje usklađivanje s pravnom stečevinom EU	Daljnje usklađivanje s pravnom stečevinom EU	Nema unakrsne usklađenosti

ANU BiH АНУ БиХ

Zajednička organizacija tržišta (CMO) **Common market organization**	Ograničen napredak	Ograničen napredak	Potrebno intenzivirati implementaciju	Ograničen napredak	Zakonodavstvo još u proceduri	Treba usvojiti
Organska poljoprivreda **Organic farming**	Potrebno usvojiti zakonodavstvo u skladu s pravnom stečevinom EU	Potrebno razviti usklađeno zakonodavstvo i regulatorni okvir	Potrebno usvojiti zakonodavstvo u skladu s pravnom stečevinom EU	Potrebno ažurirati zakonodavstvo u skladu s pravnom stečevinom EU	Novi pravilnik na snazi (2020)	Potrebne su djelotvorne mjere

Izvor/Source: Kotevska et al. (2024).

Legenda: svjetlije zelena = niži napredak; tamnija zelena = viši napredak. Procjena boja zasniva se na izrazima poput "bez napretka", "ograničen napredak", "određeni/umjeren napredak", "uspostavljen/svi elementi"

Legend: lighter green = lower progress; darker green = higher progress. The color rating is based on terms such as "no progress", "limited progress", "some/moderate progress", "established/all elements"

ZAKLJUČCI

Ovaj rad daje rezultate najnovijeg praćenja stanja poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja u BiH, uz komparativnu analizu s drugim predpristupnim zemljama Zapadnog Balkana i procjenu dostignutog nivoa harmonizacije sa ZPP EU. Za ovu analizu korišten je APMC alat, koji omogućava jedinstvenu klasifikaciju različitih mjera poljoprivredne politike u skladu s konceptom dva stuba ZPP-a EU. Za poređenje s drugim zemljama Zapadnog Balkana korišteni su indikatori izvedeni iz makroekonomskih i sektorskih podataka, pri čemu je kao osnova poslužila SWG baza podataka.

BiH, kao i ostale zemlje Zapadnog Balkana, ima strateški cilj punopravno članstvo u EU. Sa dobivanjem kandidatskog statusa krajem 2022. godine i mogućnosti početka pregovora s početka 2024. godine BiH ima otvoren put ka ispunjavanju postavljenog cilja.

Kada se govori o sektoru poljoprivrede i ruralnom razvoju BiH na putu EU, ZPP EU mora biti mjerilo njene poljoprivredne poltike. To znači razvijanje sposobnosti za preuzimanje obaveza iz članstva EU sa jakim i pouzdanim sistemima upravljanja i kontrole (IACS) koji će biti usklađeni sa pravnim i administrativnim uređenjem EU te sistem podrške kojim će se olakšati integracija poljoprivrednog sektora u jedinstveno tržište EU i proces političkog odlučivanja.

U tom pogledu treba posebno naglasiti i važnost postepenog razvoja i usvajanja sistema vrijednosti zasnovanog na održivosti, koji prepoznaju poljoprivredu po njenoj multifunkcionalnosti i širokom strateškom značenju.

BiH kako na državnom, tako i na entiteskom nivou i nivou BDBiH ima usvojene dugoročne strateške dokumente razvoja poljoprivrede i ruralnih područja za period 2021.-2027. godina u kojima su definisani strateški ciljevi koji su većinom usaglašeni sa ključnim ciljevima EU, potrvđujući tako BiH opredjeljenje prema EU. Među njima se ističu osiguranje stabilnosti dohotka poljoprivrednog proizvođača, povećanje konkurentnosti sektora i razvoj ruralnih područja. Prve godine implemetacije strateški definisanih entiteskih poljoprivrednih politika značajno odstupaju od deklarisanog pristupa i više odražavaju domaće političko-ekonomske interese. Očekujući pritisci pregovora o pristupanju EU i pretpristupna pomoć EU, koja je trenutno znatno niža u odnosu na druge zemlje Zapadnog Balkana zbog nedostatka pristupa IPARD fondovima, trebali bi biti ključni elementi procesa pristupanja EU koji potiču BiH da prilagodi svoje poljoprivredne politike ZPP-u.

Kako bi se BiH što bolje pripremila i bila sposobna preuzimanju brojnih obaveza koje nosi članstvo u EU potrebna je daljnja unapređenja u institucionalnom okruženju, međuinstitucionalna i međusektorska saradnja kao i uspostava kvalitetnih administrativnih i kontrolnih sistema kojima će se pratiti implemnetacija mjera poljoprivredne politike. Ovo znači potrebu dodatnog anagažovanja ljudskih i finansijskih resursa kako bi postojeće institucije činili jačim.

Budžestki transferi za sektor poljoprivrede i ruralni razvoj u BiH pokazuju trend kontinuiranog rasta u periodu 2015.-2024., sa izuzetkom 2024. godine. Ukupna podrška sektoru u 2024. godini bila je trostruko veća (indeks 309) u odnosu na 2015. godinu, a značajno pvećanje u odnosu na raniji period je ostvareno posebno u 2023. (431,6 miliona KM) i spomenutoj 2024. godini (410,7 miliona KM). Trend rasta ukupnih bužetskih izdvajnja za sektor poljorivrede i ruralni razvoj je prisutan i kod svih posmatranih izvedenih indikatora, a u 2024. godini vrijednosti ukupnih budžetskih transfera su bile sljedeće: po ha poljoprivredne površine 182 KM, po stanovniku 120 KM, učešće u ukpnom BDV 0,92% i učešće u BDV iz poljoprivrede 16,92%. Jačanje podrške poljoprivredi je važan korak na putu ka članstvu u EU. Međutim, još je važnije da to bude praćeno odgovarajućim strukturnim i političkim mjerama. Povećanje poljoprivrednog budžeta bez usklađivanja s prioritetima i metodama podrške sektoru poljoprivrede za EU bi moglo biti čak i korak u pogrešnom smjeru, a to znači da bi donosioci odluka u BiH i zemljama Zapadnog Balkana trebali biti svjesniji ovakvim razmišljanjima.

Mjere direktne podrške proizvođačima su najznačajnije mjere budžetske podrške poljoprivrednom sektoru, kako na nivou BiH tako na nivou njenih pojedinačih administrativnih jedinica. U 2024. godini na nivou BiH ove mjere su se odnoslile na 70% ukupnog sektorskog budžeta. Za oba BiH entiteta karakteristično je da se značajan dio transfera odnosi na direktna plaćanja na bazi obima proizvodnje i odnosi se na proizvođače mlijeka. Ovo je najveća prepreka s kojom se poljoprivredna politika BiH suočava na svom putu ka EU.

Nije riječ samo o izobličenjima na tržištu mlijeka (što je u suštini mjera za zaštitu nekonkurentne mljekarske industrije), nego i o neuspjehu u pripremi proizvođača za konkurenciju koja ih čeka po pristupanju EU. Strateški dokumenti pokušavaju riješiti ovaj problem, ali ga ne rješavaju, odnosno provođenje politike ide u pogrešnom smjeru.

Iako su strateški razvojni dokumenti u oba BiH eniteta predvidjela značajne promjene u odnosu budžetskih transfera namjenjenih za mjerae direktne podrške i mjere ruralnog razvoja, odnosno odnosa između I i II stuba poljoprivredne politike, do toga još nije došlo. U 2024. godini na nivou BiH II stub je participirao sa 25% ukupnog sektorskog budžeta što je znatno manje od najavljenog od 50%. Ipak, u odnosu na period do 2020. godine pristup većoj podršci mjerama II stuba i ruralnom razvoju se značajnije mijenja, a izdvajanja postaju sve veća.

Ovakva raspodjela sredstava jasno pokazuje da je poljoprivredna politika u BiH pragmatična i više usmjerena na osiguravanje političkih dobiti nego na stvarno rješavanje problema s kojima se suočava sektor i ruralna područja kao što su nedostatak razvojnih sredstava, depopulacija, degradacija okoliša, siromaštvo te nedostatak javnih usluga i mogućnosti zapošljavanja. Navedeni problemi predstavljaju zapravo važnije izazove koji stoje pred kreaotorima poljoprivrednih politika i donosiocima odluka, na šta upućuju analize koje se daju u ovom radu.

Konačno, kada se govori o strukturi ukupnih sektorskih budžetskih transfera, najmanja pažnja se pridaje opštim mjerama u poljoprivredi čineći na nivou BiH svega 4,2% ukupnih izdvajanja. Nešto više pažnje se poklanja u RS u odnosu FBiH, dok u BDBiH nema podrške za ovu namjenu. Niski nivoi podrške jasno ukazuju da BiH nema dovoljno javnih usluga za podršku razvoju i prenosu znanja. Bez ulaganja u javne sisteme i institucije koje djeluju u interesu poljoprivrede i ruralnih područja bit će teško poboljšati trenutnu nezadovoljavajuću situaciju. Samo povećanje finansiranja ipak neće biti dovoljno, potreban je institucionalni razvoj, od univerziteta i obrazovnog sistema do sistema prijenosa znanja. Pitanje je da li su promjene već nepovratne i da li je uopće moguće preokrenuti određene negativne trendove.

Na kraju treba reći da je poljoprivreda jedini sektor koji proizvodi hranu i zadovolja potrebe stanovništva BiH, a sve u funkciji opšteg razvoja i stabilnostu zemlje. Geopolitička nestabilnost i globalne krize počevši od Covida-19, preko raznih bolesti (afrička svinjska kuga) do sve prisutnijih negativnih poljedica klimatskih promjena nameću potrebu ozbiljijeg pristupa proizvodnji vlastite hrane i smanjenu zavisosti od uvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Pandemija Covid-19 je pokazala svu ranjivost BiH kada je u pitanju obezbjeđenje hrane za vlastito stanovništva i nameće potrebu što brže transformacije poljoprivredno-prehrambenog sektora kako bi se omogućila veća dostupnost hrane, ali i uzele u obzir aktuelne promjene poljoprivrednih prinosa, produktivnosti kao i promjene u raspoloživosti obradivih površina.

LITERATURA

Baze podataka APMC-a zemalja Zapadnog Balkana. 2025. Baze podataka Klasifikacije mjera poljoprivredne politike zemalja Zapadnog Balkana (APMC), odvojene za svaku zemlju: Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Sjeverna Makedonija i Kosovo* (neobjavljeno).

Brussel Declaration 2023. EU-Western Balkans Summit, Brussels, 13 December 2023.

Centralna banka BiH, 2025. Godišnji izvještaj za 2024. godinu

Environmental Strategy and Action Plan (ESAP) 2030+ for Bosnia and Herzegovina 2023.

Eurostat 2025. GDP per capita in PPS, Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00114/default/table?lang=en

Eurostat, 2025a. Statistic explained. Milk and milk product statistics. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Milk_and_milk_product_statistics

European Commission. 2024. Bosnia and Herzegovina 2024 Report.

FAO staistička baza podataka upotrebe pesticida: Dostupno na https://www.fao.org/statistics/highlights-archive/highlights-detail/pesticides-use-and-trade-1990-2023/en

Federalno ministarstvo poljoprivrede, voidoprivrede i šumarstva. 2023. Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Federacije BiH za period 2021.-2027., Sarajevo.

Kotevska, A., Martinovska Stojcheska, A., Erjavec, E., Zhllima, E., Bajramović, S., Vaško, Ž., Spahić, M., Janeska Stamenkovska, I., Dimitrievski, D., Kovacević, V., Miftari, I., Litvin, A. (authors) Kotevska, A., Martinovska Stojcheska A., Erjavec, E. (eds) 2024. European Integration and Agriculture in the Western Balkans: Current Trends and Challenges. Regional Rural Development Standing Working Group in South-East Europe (SWG). Dostupno na https://www.apd-see.org/fileadmin/user_upload/PDFs/European_Integration_of_Western_Balkan_Agricultur e.pdf

Erjavec, E, Volk, Tina, Rednak, M., Ciaian, P., Lazdinis, M., 2021. Agricultural policies and European Union accession processes in the Western Balkans: aspirations versus reality. Eurasian geography and economics. Vol. 62, no. 1, p. 46-75.

Martinovska Stojcheska, A., Kotevska, A., Janeska Stamenkovska, I., Dimitrievski, D., Zhllima, E., Vaško, Ž., Bajramović, S., Kerolli-Mustafa, M., Spahić, M., Kovačević, V. and Ali Koç, A., 2021. Recent agricultural policy developments in the context of the EU approximation process in the pre-accession countries (No. JRC124502). Joint Research Centre (Seville site).

Martinovska Stojcheska, A., Kotevska, A., Janeska Stamenkovska, I., Dimitrievski, D., Zhllima, E., Vaško, Ž., Bajramović, S., Kerolli Mustafa, M., Marković, M., Kovacević, V., Ali Koç, A., Bayaner A. (authors), Martinovska Stojcheska, A., Kotevska, A., Kasimis, C., Pavloska Gjorgjieska, D. (eds) 2024. Agricultural policy developments in the EU pre-accession countries, EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske. 2021. Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Republike Srpske za period 2021.-2027., Banja Luka.

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine. 2023. Strateški plan ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine za period 2023.-2027., Okvirni dokument. Sarajevo.

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH. 2024. Godišnji izvještaj iz oblasti poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja za BiH

RRC 2020. Sofijska deklaracija o Zelenoj agendi za Zapadni Balkan. Vijeće za regionalnu saradnju. Dostupno na: https://www.rcc.int/docs/546/sofia-declaration-on-the-green-agenda-for-the-western-balkans

SWG (Standing Working Group), 2024. Statističke baze podataka zemalja Zapadnog Balkana odvojene za svaku zemlju: Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Sjevernu Makedoniju i Kosovo. Dostupno na: https://app.seerural.org/agricultural-statistics/.

Tirana Declaration 2022. EU-Western Balkans Summit, Brussels, 6th December 2022.

Vlada Brčko distrikta BiH. 2022. Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Brčko distrikta BiH za period 2021.-2027., Odhjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu. Brčko.

Volk, T., Erjavec, E. and Mortensen, K. (eds). 2014. Agricultural Policy and European Integration in South-Eastern Europe, Food and Agriculture Organization of the United Nations, Budapest.

Volk, T., Rednak, M., Erjavec, E., Zhllima, E., Gjeci, G., Bajramović, S., Vaško, Ž., Ognjenović, D., Butković, J., Kerolli Mustafa, M., Gjokaj, E., Hoxha, B., Dimitrievski, D., Kotevska, A., Stamenkovska, I. J., Martinovic, I. J., Konjevic, D., Spahic, M., Bogdanov, N., Papić, R. and Todorović, S. (authors), Volk, T., Erjavec, E., Ciaian, P., Gomez y Paloma, S. (eds). 2017. Monitoring of Agricultural Policy Developments in the Western Balkan Countries, EUR 28527 EN, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Volk,T., M.Rednak, E.Erjavec, I.Rac, E.Zhllima, G.Gjeci, S.Bajramović, Ž.Vaško, M.Kerolli-Mustafa, E.Gjokaj, B.Hoxha, D.Dimitrievski, A.Kotevska, I.Janeska Stamenkovska, D.Konjevic, M. Spahic, N. Bogdanov, M.Stevović (authors), B. Ilic, D. Pavloska -Gjorgjieska, P. Ciaian (editors). 2019. Agricultural policy developments and EU approximation process in the Western Balkan countries, EUR 29475 EN, Luxembourg: Publications Office of the European Union, ISBN 978-92-79-98107-4, doi:10.2760/583399, JRC114163.

World Bank (2026). Understanding country income: World Bank Group income classifications for FY26 (July 1, 2025–June, 2026). Available at https://blogs.worldbank.org/en/opendata/understanding-country-income--world-bank-group-income-classifica (Accessed on January.14th 2026).

ANU BiH АНУ БиХ

CHALLENGES OF THE AGRICULTURAL SECTOR AND RURAL DEVELOPMENT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA IN THE PROCESSES OF EU INTEGRATION

Sabahudin Bajramović[1], Emil Erjavec[2]
[1]Faculty of Agriculture and Food Sciences University of Sarajevo
(s.bajramovic@ppf.unsa.ba)
[2]Biotechnical Faculty Univesity of Ljubljana (e.erjavec@uni.lj.si)

ABSTRACT

The agricultural sector of Bosnia and Herzegovina (BiH) faces numerous challenges driven by increasingly pronounced geopolitical tensions, internal political issues, the negative impacts of climate change, as well as structural, economic, and agri-policy deficiencies. Agriculture and its value chains, with only a few exceptions, remain insufficiently competitive, and BiH is a significant net importer of agri-food products, with a trade deficit of BAM minus 3.9 billion (2024). Rural areas lag considerably behind in development and are confronted with growing depopulation, as well as a lack of employment opportunities and labor force shortages. One of the main political objectives of BiH, at least declaratively, is accession to the European Union (EU). This implies that the Common Agricultural Policy (CAP) serves as the primary framework for shaping the future agricultural policy of BiH, namely the Federation of BiH (FBiH), the Republika Srpska (RS), and the Brčko District of BiH (BDBiH).

This paper analyses the structure of currently implemented agricultural policies in the entities of BiH and the Brčko District BiH, as well as in aggregate at the state level, and assesses the achieved degree of their alignment with the CAP. The uncertainty associated with the start of accession negotiations and the date of EU membership, as well as the evolving nature of the CAP ("CAP as a moving target"), may imply that the choice of agricultural policy in the entities of BiH is the result of, on the one hand, EU accession process requirements, and on the other hand, domestic political pressures.

For the purposes of this study, a conceptual framework for defining the key principles of agricultural policy alignment and the Agricultural Policy Measures (APM) classification system were applied, enabling a detailed understanding of the existing agricultural support in BiH. Although BiH and its entities are clearly committed to moving closer to the CAP in the future, the actual implementation of agricultural policies significantly deviates from the declared approach and more strongly reflects domestic political and economic interests. The expected pressures from EU accession negotiations and EU pre-accession assistance, which is currently considerably lower compared to other Western Balkan countries (due to the lack of access to IPARD funds), should represent key elements of the accession process that will encourage BiH to adjust its agricultural policies to the CAP.

Keywords: agriculture, rural development, Bosnia and Herzegovina, EU, Common Agricultural Policy, integration